

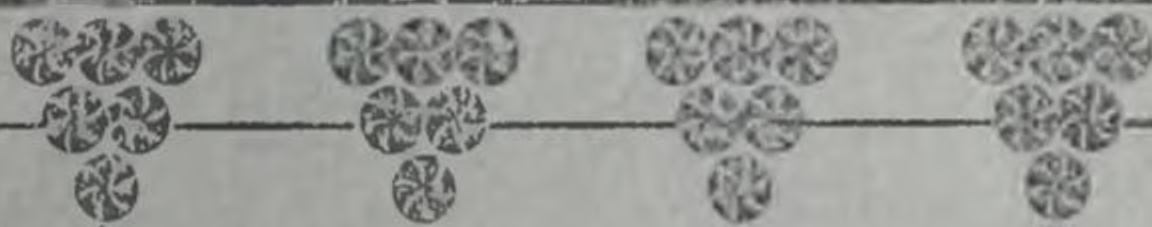
67.407.1
П. 955

2
Jэр устуниг пролетарийлары, бириккэгер!

Р. С. Ф. С. Р.

П. Я. ГУРОВ.

Р. С. Ф. С. Р.-диг

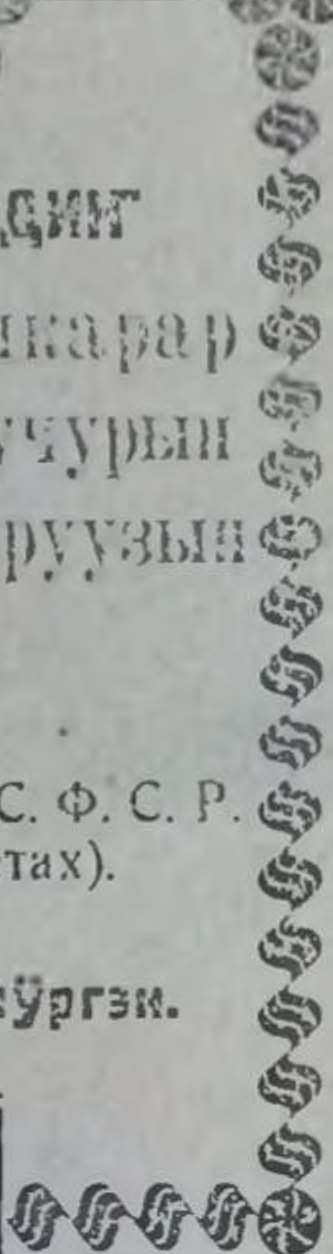
Жер кэрэгни башкараар
Кодекс-законыг учурын
сурап уккавы, каруузын
айтканы.

(Земельный Кодекс Р. С. Ф. С. Р.
в вопросах и ответах).

П. Чагат-Строев кбчүргэм.

Ойрот Обла-
стыг Народный
Образованияда
турган Интера-
турный Колле-
гия чыгар-
ган. Г. Улулу
1927 г.

ЗАСТОВС.

Колл. «Анчаака»[™]

34с
3-51.

Лэр Үстүнийг пролета-
рийлары бириклегер!

Р. С. Ф. С. Р.

П. Я. ГУРОВ.

Р. С. Ф. С. Р.-ДИН

**ЛЭР КЭРЕГИН БАШКАРАП
КОДЕКС-ЗАКОНЫҢ УЧУРЫН
СУРАП УККАНЫ, КАРУУЗЫН
АЙТКАНЫ.**

(ЗЕМЕЛЬНЫЙ КОДЕКС Р.С.Ф.С.Р.
В ВОПРОСАХ И ОТВЕТАХ).

=====

П. ЧАГАТ-СТРОЕВ КӨЧҮРГЭН.

Горно-Алтайская область
БИБЛИОТЕКА
г. Горно-Алтайск № _____

Ойрот областын Отдел Народный Образованияда
турган Литературный Коллесгияның чыгарганы. г. Улулу
1926 жылда.

75456

67.407.1
Г 955

СОВЕТСКИЙ СОЮЗ
Министерство культуры
Институт истории искусств
Москва

5-Г 119-РСФРСРЭ

В.Ц.И.К.-тың IV-чи Сессиязы Октябрь айдың 30-чы күнүндә 1922 жылда Јәр кәрәгин башкарар законды јөптөп, көндүктиргән постановлениязы.

В.Ц.И.К.-тың IV-чи сессиязы Октябрь айдың 30-чы күнүндә 1922 жылда јәрләринәг кәлгән улустаг јәр кәрәгин башкарар комиссия туткан, ол комиссия јәрдинг кәрәгин башкарар кодекс-законды шүүжип, јаадып јөптөгөн учурын бу бичиккә салып турубыс.

Јәр кәрәгин башкарар төстү законды бу бичиккә тутагы јок тәкши бичиир, кажы бир блаашту кәрәктәрдинг учурун законго кәлиштирип, кандый-да кижы билгәдий эдип, үзәери база јарт айдың бичийрибис.

Бу иштәп јаткан иштиг учуры дәзә, јәр кәрәгин башкарар кодекс-законды јәр иштәэр албаты тәкши јарт билзин дәп, иштәгән иш болор.

Бистиг јәр иштәэр албатыбыстыг көп јаны бичик билбәс, закон билбәс учун кодекс-законның статьяларының сөстөрин эрик јокто кыскарта чийгән кәрәгиндә, албаты јакшы билип болбой туры, оның учурын јарттап айдып бәрәргә кәрәк болды.

Јәр кәрәгин башкарар кодекс-законды нә кәрәктү бүдүргән?

Јәр кәрәгин башкарар кодекс-закон дәгәни, нә-лә јәр кәрәгиндә бүткән бичиктәрди, закондорды јаңыс эдип бириктиргәни, IX-чы Всероссийский

Совет јууны јәрдинг кәрәгин угала, Республиканыг нә-лә јөөжөзи, канча бар күчи, крестьяндардың, мал азраган, јәр иштәгән албатының мал-ажы көдүриләринә тәкши бириксин дәп, бу кодекс-законды бүдүрүп төзөп салган.

Јәрдинг кодексе-законны кандый кандый кәрәктәрди кичәэр учурлу?

Јәрдинг кодекс-законны, јәр иштәгән крестьян улусты, мал азраган албатыны, кандый-ла јәрдинг ижин иштәп, бойының күчү-лә азранып јаткан јонды,

санаазына кәлишкәнчә иш иштәэрин кичәеп турар учурлу.

Оя нә дәгән сөс?

Ол кодекс-закондо јәр иштәэр крестьяндардың, мал азраар албатының, кандый-ла јәрдин ижин иштәп бойының, күчү-лә азранып јаткан јонның нәлә кәрәгин јазап, шүүп, јаада кәлиштирип койгон учун, јаңыс-ла бир јәрдинг кәрәгин шүүшкән эмәс, көдрө бистиг Республиканыг албатыларына тәкши кәлиштирип јараткан дәгән сөс болор,

Бистиң Р.С.Ф.С.Р-диң јәри элбәк, мал азраары, аш-кра иштәәри, јадыны ончо башка-башка јадынду албаты болор.

Јәрдиң Кодекс-заңының төстү башкарып турган кәрәги нә кәрәк?

Јәрдиң көдрөзиң рабоче-крестьянның башкаруу бойының колына алзың дәп јөптөгөңи, база јәр иштәәр албатының иштәәр әжизин, өрөкө сайың ол кодекс-заң-ла кәлиштирип, башкарып турары јәрдиң кодекс-заңының төстү башкаруу болып, ол кодекска бичилип калган.

Јәрдиң кодекс-заңының Всероссийский Центральный Исполнительный Комитет кәжы крәздә јөптөди?

Декабрь айдың 1-күнүнүндә 1922 жылда, јәрдиң кодекс-заңы Р. С. Ф. С. Р-диң јәринә тәкши јайылар болып јөптөлгөн.

Бу кодекска озо бүткән јәр кәрәгиниң заңдары кәжызы бу кодекска кожылыпта калган болзо, к а ж ы з ы , кәлишпей кодекска јарабай калган болзо, ол заңдор эмди кәрәккә јараар-ба?

Бу кодекс-заңды ВЦИК јөптөгөн күнүнәг бәри, кодекска озо бүткән заңдор-дың кодекска кожылганыда, кодекска кәлишпей кожылбайда калганы көдрөзи заңго јарабас, токтоон калзың деп, тургускан еди.

Р. С. Ф. С. Р.-диң јәр кәрәгин башкарап кодекс-заңы Совет Республикаларга база автономный областарга тәкши түйей јайылар-ба?

Р. С. Ф. С. Р.-диң јәринә кодекс-заңны тәкши јайылар дәп байа айдылган.

Оны олардың јадынына кәлиштирә Р. С. Ф. С. Р.-диң јәр кәрәгин башкарап кодекс-заңының кәжы јәрин кубултап, өскөлөндирәр әткән.

В.Ц.И.К.-тый IV-чи Сессиязының тургускан постановлениязы болзо, ВЦИК-тың Президиумы, јәр кәрәгин башкаратан Федеральный комитет

Оны кубултап кәндый аайлу болор, кәжы крәздә кубултап?

кәрәкти табыштырза, Февраль айдың 15 күнүндә 1923 жылда кодексның кубултап дәгән јәрләрин тугатпай кубултап дәгән еди.

Јәр кәрәгин башкарап Федеральный Комитетта дәзә, канча республикалардан автономный областардан представительдар туруп јат, оның учун кәжы-ла республиканың, областың кандый-ла кәрәктәрин ајыктап, кичәеп угар, јарт биләр, кодекс-заңды кәжы-да республиканың, областың јадыжына кәлиштирип, јарадып кубултап учурлу.

ВЦИК-тың IV-чи сессиязы Совет республикалардыҥ Наркомземдарына кандый кэрэк бүдүрзин дэп, якыды?

Ол якылта мындый болгон. Ончо Совет республикалардыҥ Наркомземдары РСФСР ичиндэ кӧдрӧ государстваныҥ јэрлэрин, јӧӧжӧлӧрин сӱрӧкӧй кичӧӧп тоозын алзын, ол тоо бичиктӧрди табыштырзын.

Ол государстваныҥ јэрлэрин, јӧӧжӧзин тоолоп бичигӧп бичиктӧрин 1923 жылда Май айдыҥ 1 кӱнӱнӧн ӧткӱрбӧй ВЦИК-тыҥ Президиумына јӧптӧдӧргӧ табыштырар.

ВЦИК-тың IV-чи Сессиязы городторды канайта башкарар постановления тургусты?

Оо кожо Наркомземдар государстваныҥ јэрлэрин кичӧӧр, бу жылдыҥ јайын ӧткӱрбӧй государствалардыҥ јэрлэринӧ границалар эдӧр.

Народный Комиссариат Внутренних Делга, база РСФСР-га киргӧн Совет республикалардыҥ јӧр кӧрӧгин башкарар Комиссариаттарына, городторго ончо тӧкши кӧрӧктӧ јэрлэрин тӱргӧдӧп кӧзип бӧрзин дӧп, Сессия јакыган.

Ончо городтарга текши онойып тӱрген јер кезип берер-ба?

Јок, ончозына тӧкши кӧспӧс, фабриктӧ, заводтӧ ишмекчи пролетарийлары кӧп город торго озолоп, тӱргӧдӧп јӧр кӧзӧр учурлу.

Ондый городтордыҥ спискаларын Наркомвнутдела Наркомзем бичийлӧ, РСФСР-дин Совет Народный Комиссариатка табыштырар, ол кӧндӧктирӧр.

Автономный Совет республикалардыҥ, областтардыҥ ортолорында јер керӧгиндӧ блааш болзо, база губерниялар-ла областтардыҥ границаларынап блааш чыкса, ондый керектерди кӧм едӧр?

Ондый блаашту јаргыларды башка јӧр кӧрӧгин башкарар Јаан контроль коллегия дӧгӧн учреждения бар, ол эдӧр учурлу.

Ол коллегияга, Јӧр кӧрӧгин башкарар Федеральный Комитеттыҥ эки представители кожо турар, ол улусты ВЦИК-тыҥ Президиумы јӧптӧӧр учурлу.

Автономный Совет-республикалардыҥ јеринӧ кӧч-кин кӧчирерин, кӧчӧрбӧй тӧктоодорын, ойто чыгара кӧчӧрерин канайта башкарар?

Ондый кӧрӧкти ВЦИК-тыҥ Президиумы башкарар.

1-р кэрэгин башкарар
Федаральный Комитат он-
дый кэрэке кирижар
учуры бар-ба?

Ондый кэрэктэрди Федеральный
Комитет башкарып, көчөр, көчүрэр
эжи мындый болзын дэп, ВЦИК-тын
Президиумына табыштырар, ол табыш-
тырган бичиктэрдин аайынча Прези-
диум жөптөөр учурлу.

ВЦИК-тын IV-чи Сессия-
зы агаш кэрэгинде кан-
дый эжи тургускан,
РСФСР-дин көдрө агаш-
тарын канайта башкарар
аткан?

Народный Комиссариат Земледе-
лияны (1-р кэрэгин башкарар комис-
сариатты) база агаш кэрэгин башка-
рар учрежденияларды тэкши жөптө-
жөлө агаштын (лесной) кодекс-закон-
нын бүдүрзин дэп, сессия jakыган.

Ол кодекс-закондо кан-
дый кэрэктэрди жазы-
мы жок бүдүрзин да-
ган?

Ондо кичээп угатан кэрэк госу-
дарстванын канча бар агажын баш-
карар эжилү закон тургузар, база
айл-журт ичиндэ жаантайын кэрэктү,
ишкэ-тошко жарадарагашты алар, бэ-
рэр эжизин башкарып туругар.

Агаштын кодекс-законы
качан бүдүдэр?

Ол сүрэкэй түргэн кэрэк. Кресть-
яндар агаштын законы бүдэрин са-
кып болып албай туры, онын учун
агаштын кодекс-законын эмди-лэ бо-
лор ВЦИК-тын сессиязында бүдүрэр кэрэк.

ВЦИК-тын IV-чи сессиязы Октябрь айдын 30-чи күниндэ 1922 жылда жөп- тогөн РСФСР-дин 1-р кэрэгин баш- карар кодекс-законы.

ТӨСТҮ ЗАКОНДОРЫ.

ВЦИК-тын сессиязы база
катап нэни тыныда
jakыды?

Көдрө Россиянын Рабочийлары-
нын, Крестьяндарынын, Красноар-
меецтарынын Совет жуундары jakы-
ганынча рабочий-ла крестьяндардын
санаазынча, Россия jэринин Совет Социалист Феде-
ративный Республиканын ичиндэги jэрди, агашты, сууды, jэр
ичиндэги jөөжөни көдрөзин тэгин бир-дэ кижинин колы-
на кирбэс, байларга бэрилбэс эткэнин сессия база катап
бэктэп jakыды.

РСФСР-дин ичиндэги кө-
дрө jэрдin ээси эмди
кэм болоре

государстванын jэри

РСФСР-дин ичиндэ jэрлэр нэ-дэ
кижинин колында болгон болзо,
кандый-да кижини иштэгэн болзо, ол
jэрлэр көдрөзи рабоче-крестьянской
болор.

Ізр кӧдрӧзи јаҥыс госу-
дарстваныҥ фонды болор
дзгэни нэ сӧс?

Ол онойып айтканы, аш-кра иштэп
ӧлӧг-чӧп эдип, мал азрап турган јэр-
ләрди айдар, база кийиндэ аш-кра
иштэгэдий, мал азрагадый јэрләрди
государстваныҥ фонды дэп айдар.

Јаҥыс государстваныҥ
фонд јэрләрди кэм ба-
шкараар?

Ондый фонд јэрләрди земледелия-
нынҥ Народный Комиссариады, онынҥ
оргондары (бӧлүктәри) башкараар, би-
ләр.

Ол государстваныҥ фонд
јэрләрдеҥ кандый улуска
јэр бзрилер?

Акту кучу-лэ јэр иштээр албатаа
озолоп јэр бэрэр, јон улуска бэрэр,
бава кандый-ла биригип алып иштэп
јаткан (коллективтарга) бэрэр.

Ол фонд јерлердеҥ аш-кра
салгадый, мал азрагадый
јарамыкту јерлеринеҥ ба-
за кандый улуска берилер?

База городтордагы албатаа бэрилэр-

База кемге берилер?

База государстваныҥ учреждения-
ларына, предприятияларына берилэр.

Ол јер иштеер улуска, го-
родтогы албатаа, госу-
дарстваныҥ учреждения-
ларына предриятиллары-
рына берилбей артыкта-
шкап јерлер кемниҥ колы-
на артар.

Ондый артыкташкан јэрләр Земле-
делиянынҥ Народный Комиссариады-
нынҥ колында артар, ол билэр.

Ондый артык јерлер кем-
ге берияер?

Организацияларга бэрэр, онынҥ кийиндэ тэгин улуска бэрэр.

Государстваныҥ јерлери,
государстваныҥ јер-јӧӧ-
жӧзи деп, кандый јер-
ләрди айдар?

Кӧдрӧ государстваныҥ фонд
ләринеҥ, јэр иштээр албатаа,
иштээргэ бириккэн организация
га, городторго, городторды айлан
турган јурттарга тәкши үләп бэр
кийиндэ, канча арткан јэрләр, кӧдн

рӧзи государстванныҥ јер-јӧӧжӧзи (Государственное Зе-
мельное Имущество ГЗИ) болор.

Јерлү јонныҥ артыкту
Иштееринеҥ артыкта-
шкан) јерине канайта
иштеер вежи тургузар?

Ондый јоннынҥ артыкту јэрләрине
иштээр эжини башка тургузар.

Ол эжини кем тургузар?

Ол эжини Земледелияныг Народный Комиссариады тургузар.

Наркомзем ондый эжини тургузар тушта кандый-ла жердин аайын көрүп, кэлиштирэ, аайынча эжи тургузар.

Јәр алган јер иштээр јон, јәр кэрэгин башкарар органдарга билдирэр-Јә башкартарба?

Ээ билдирэр учурлу. Јәр иштээр улус, ижи-тожы јәрлү јонныг јәриндә кожо-да болзс, јәр кэрэгин баи крар органдарга башкартар, билдирэр, учурлу.

Ол башкаруу кандый аайлу болор, нэни кичээп баштаар?

Јәр иштээр албаты-јон алган јәрләрин бу законныг айтканынаг кыйдырбай кэлиштирэ иштэзин дэп, законды алтабазын, ажра кылынбазын дэп, кичээп башкарып, јадар учурлу.

Јерди биригип иштеп јаткан улустын јер иштеер ежизи, јерине ее болоры кайдап, недеп бүдөр?

Олордыг јаринэ ээ болорын, иштээр эжизин РСФСР-дин закондорынан билдирэр, бу кодекстан билдирэр. база госуларства муныг кийиндә јәр кэрэгиндә јәрдин кодекс-законын кондуктирил чыгарган бичиктәринэн билдирэр.

Јер алган јерлү јоннып правазы, кереги недеп, кайдап билдирер?

Олордыг башкарынар эжизи уставтарынаг, јонныг приговор бичиктәринэг (јон јоптөжип эжи), база јурттын азыйдаг јаткан јадынынан билдирэр.

Ончо-ло јердин обычай јадыны јарап онын аайынча керек бүдүп турар-ба?

Ончо-ло азый јадын, обычай јан законго јарабас, онын законго кэлишкәдийләри јарап турар учурлу.

АКТУ КҮЧҮ-ЛЭ ЈӘР ИШТЭЭР УЧУРЫ.

АКТУ КҮЧҮ-ЛЭ ИШТЭЭР, ЈӘРДИ АЛАР УЧУРЫ.

Јерди кандый кижии алар, кандый кижии иштээр учурлу? -

Р.С.Ф.С.Р.-дин ичиндә јаткан, мал азраар, кра-аш эдәр, кандый-ла јердин ижин иштээр албаты көдрөзи јәрлү болор, јәр иштээр учурлу, оо

үзәри закон эр-кижи үй-кижи јаш бала јан јашту карган дэп, ылгабас үй-дә кижии эр-дә кижии јан-да јаш-та ончо тунгэй јәрлү болор, тунгэй-лә үлүлу болор, онон өскө албатынын башка-башка јандаган јангы база-да закон ылгабас—могOMET јанду болзын, крестү; болзын, крес, јок албаты болзын, — ончозы тунгэй-лә јерди алыжар, тунгэй-лә иштээр.

Албатынын аймагы башказын, сөөги, тили башказын закон база ылгабас, кандый-да албаты тунгэй јәрлү болор, тунгэй иштээр учурлу.

Јер алайын деген, јер иштейин деген кижинин буудакту бүдүрөр кереги не карак болор?

Озогы помещиктар, јал баштап турган улус (абыстар, камдар) јер алар учуры бар-ба?

Јерди көдрө госуударстванын колына алала башкарар, үлээр деген закондо, эг баштап јер иштээр јондорго база јалга иштээр јоктуларга јер кезип бэрэр; экинчизиндэ—көчкүн албатаа јер бэрэр, үчүнчизиндэ—өскө албатыга кезип бэрэр дэп, бичилгэн.

Бистин төстү бүдүрэтэн кэрэгибис дэзэ, көдрө республиканын кирэлтэзин кичээр, јөөжөзин тыгыдарын, ашкурсакты көптөдөрүн, јер иштээр машиналар арбыдарын сүрэкэй кичээр учурлу болгон эди.

Айдарда, кажы јерлэр иштэлбэй артыктажып калганда, ондый бош јердэн кандый-да кижиде, абыста болзо, акту күчү-лэ иштэгэжин онон јаман болбос, онон бис коркыбас учурлу.

Озогы помещиктардан бир бирүүзи, иштэлбэй калган артык, бош јерди бойынын акту күчү-лэ иштэйтэм дэзэ, оны-да иштэдэрибис, онын иштэгэнинэн кирэлтэ кожылар, аш көптөөр. Јэ, ондый кэрэктэрди озо. Јаан јердэн угун, јөптөжин турар кэрэк, онон өскө эндэлэргэдэ узак эмэс эмэй.

Помещик кижиде, озогы бойынын јерин, озогы јуртын сураза, ондо барала улус јалдан элбэк иш эдэтэм дэзэ, онын эрмэги башка болор. Ол тужунда бис айдарыбыс: ондый албатынын күчү-лэ јер иштээр, албаты кулданар иш јарабас, акту бойынын күчү-лэ иштэбэс, болзо, ары раак тур дэп, айдарыбыс.

Озогы помещиктардын кэрэгиндэ ВЦИК-тын ноябрь айдын 15-чи күнүндэ 1922 јылда тургускан постановлениязын кичээйлик, тыгыдалык.

Америкада, Германия-да база өскө госуударствада кэлген РСФСР-дин јерине кирбеген улуска РСФСР-дин јеринен јер бэрер-ба?

Бу јердин кодекс-законы РСФСР-дин бойынын албатызына бичилгэн, онын кэрэктэрин, бойынын кэрэктэрин, јерин башкарар. Өскө-дө каандардын јеринэн кэлген улуска јер бэрилэр, онын бэрэрин, эжизин јаан органдар башкарар.

Өскө границада бистин јэргэ ишмэкчилэр, социализм учун, революция учун туружып јаткан нөкөрлөр кэлэргэ суранза, оларго јер бэрбэс дэп, сананар кижиде јок болор.

Оскө каандардын јериниз Совет-Россияга јарт өчтү улус, капиталистар, концессионерлар јер сурап келзе, ологго јер берилер-ба?

Бу эмди чаксрап чучраган тушта, магат јок, тэгин бош јаткан, артык јерләрди тоолу јылга бәриптә салзабыс кәм-јок болор эди, кажы јерләргә бис бачым јәдип иштәп болбосыбыс, бистинг јер иштээр машиналарыбыс-та јок јөөжөбис-тә эм тургуза тутак болды.

Акту күчү-лә иштээр јер алар албатаа јерди кем кезип берип?

Ондый кәрәкти кодекс-закон билип болбос, ондый кәрәк кәлгән тушта центрдын башкаруу билип башкарап.

Концессия—јәрди иштээргә өйлү эрмәктәжип договор бичик эткәни, кандый-ла договорды ајыктанып, сананып шүүр кәрәк, јакшы јанын, јаман јанын биләр кәрәк.

Эмәзә бойынынг јәрлү јоны үлү јеринэнг бәрәр, эмәзә Земуправление акту күч-лә иштээр улуска бәрәр артык јери бар болзо, кезип бәрәр.

Јер иштээр кижии јерин башкарап, билинип иштәер учуры кандый аайлу болор?

Јәр иштээр кижии јерин башкарап, билинип иштээр учуры мындый: јәрлү јоннынг кижизи јоны-ла кожо јәр алза, ол јонында кандый-ла эжи бар болзо, ол эжилә үлү јерин иштээр, ол јонына билдирәр, ол эмәзә, јәрлү

јонго кирбәс күүндү кижии алдынанг башка јәр кәстирип алар, јерин бойы алдынанг башкарып, билинип иштәп јадар.

Бу кәрәкти јәрдинг кодекс-законын бүдурәр тушта Наркомземда, Совнаркомда, ВЦИК-тынг Земельный комиссия зында сүрәкәйи сүрәкәйи блааш болгон. Кажылары јәр, иштээр, јәр алар улусты јонду јәрдәнг айрбас, өнөтийин јонго кожор дән, кажызы дәзә, ондыйи албан кәрәк эдәргә јарабас дән, блаашклаган эди.

Јәр иштээр кижии кажы-да јонго кирбәйи, алдынанг јатса онынг јаткан јадынын, ижин канайып көрөр дән шүүшкән онойын шүүшкән кийниндә кандый-да кижининг јадынын көрөр, башкарын јадар, јәрләриндә оок башкарулар Сельсовет, Волисполком ајыктап көрүп јадар, оног улам Наркомземга ончо кәрәктәр, эрмәктәр јәдип турар дән, јарт билип алды.

Сүрәкәйи биләр дәгән нөкөрлөр, јәр иштээр онотойин албадап јәрлү јонго кожып билдирзә-ол озогы албадаар законго кәлижәр дән, айдып турды, ологордын ол айдары јолду.

Јә, ондый албан кәрәк јок, бистинг мал-ашка туза болбос, Совет башкарудынг кәрәги ондый эмәс.

Совет башкаруу, карын, кандый-ла јәр иштәйин дәгән, мал-аш кичәйин дәгән улуска, јайым јакшы јадарын, колтабына јүрәрин кичәән туру.

Озогыда јон ичиндэ буудакту община эдип, биригип иштээрдэ, албанга аш-кра иштэп-тэ турза эш нэмэ болбой турган.

Совет башкаруу јерди јон-ла биригип иштээрин албан-ла токтоодын турган эмэс, күүндү кижии јонынан айрылбай јерди кожо алзын, албан јок.

База тунгай-ла кандый-
да кижини **Јерлү јонго албадап кошпос учурлу.**

Акту күчү-лэ иштээр
јерди канча жылга
иштээр?

Јерди канча үйгэ өйи күни јок, эдин бэрэр, иштэп јаткан јерлү кижиниг јерин законго кэлишсэ айрар, законго кэлишпезэ качанда блаабас учурлу.

Акту күчк-лэ иштээр јер
деп, кандый јерлерди
айдар?

Акту күчи-лэ иштээр јерлер дэл айдатаны бир јердэг кэстирип алган јерди айдар, эмэзэ канча канча јердэг кэстирип алган болзо, хутор,

тура өзөк болзо, ончозы тунгай акту күчү иштээр јер болор.

Эмэзэ јон-ла кожо јер алган болзонг, ондогы иштэп јаткан үлү јеринг акту күчүгүлэ иштээр јеринг болор.

Коммуналардагы, артельдагы, товариществалардагы улустын јери јаба јаныс алган болып, көдрөзиния ортокто јери болор.

Иштээр „Энту“ јер деп
кандый јерди айдар?

Кра тартар, өлөг чабар, мал јүрөр јерлерди иштээргэ „энту“ јер деп, айдар.

Бл иштээр „энту“ јерлер-
гэ агашты- кожо
толорба?

Агаш эмди тургуза албаты колына бэрилгэлэк учун, иштээр јергэ кожылбас.

Заал, фазрика тээрмен
база кандый кэрэктү нэмэ
турар. јерди кем биякп
башкарып бэрэр?

Ондый кэрэкти уездтыг, областыг јер кэрэгин башкарап органдар, билэр,

Акту күчү-лэ иштээргэ
јаныдай бэрэр јерлерди
кем билеп бэрэр?

Акту күчү-лэ јагы јерлерди јер кэрэгин башкарап органдар бэрэр, эмэзэ јерлү јон бэрэр, ол эмэзэ күчү-лэ иштэл јадар заимка айлу јер эдин бэрэр.

Акту күчү-лэ јер иштын јадар заимка дэл нэмэнинг учурун мынаг ары айдар.

Јер кэрэгин башкарып тур-
ган органдар јерди кан-
дый эжилү кэзилјат?

Јерди јер кэзэр законыг эживи-лэ кэзэр, онынг учурун мынаг ары угу-жарыбыс.

Јэрлү јон јәрди кандый
ажмисү ұлап бәрәт?

Јэрлү јон јәр бәрәр уставы бар болзо, оның әжизилә иштээр јәрди ұлээр, ол әмәзә јонның јон бичигилә (приговор-ла) ұлээр.

Акту күчү-лә јәр ишты
јадар заимка деп нәни
айдар?

Бош јаткан артык јәрди акту бойының күчү-лә иштәзә, оны акту күчү-лә иштээр заимка дәп айдар, ол јәрди арлап, јазап иштәзә байының јәри болып әжиләнәр.

„Бош јәр“ дәгани кандый
јәр?

Качан-да кижиди иштәбәгән, кәстирип албаган јәрлерди „бош јәр“ дәп, айдар, ондый артык јәрлерди государства билер учурлу.

Заимканы кандый учурлу
әдәр, кандый јәргә тур-
гузар?

Заимканы канайта учурлап әдәри, кандый јәргә әтсә јараар дәп, закондо чокумдан айдылбаган.

Оның учун Јәрдин Кодекс законында бичилгәни, заимка әдәр учурун, әжизин, кандый јәрләргә әдәтәнин башкарып, Наркомзем инструкция бичик чыгарар әткән.

Ондый инструкция бичик удабас бүдәр, албатаа јайылар, әжизин ондо ончо айдылар.

Ондый иштээр заимкаларды артык јэрлү чөлдинг губерлериндә болор, база бистинг Сибир јәриндә болор, јәри артыкту әлбәк учун.

Јә андада јәр кәрәги база блаашту әрмәкту болып турат, мал-атка јәр кәлиштирип алары бәлән әмәс.

Бир өрөкө ичинә бир
кижиди саядаатка барза мә-
белизовать әтирип казна-
ның кәрәгинә турза,
Советский ишкә, јонның
кәрәгинә барган болзо,
оның јәрининг јәнилтәр
учуры кандый бояәр?

Оның јәнилтәр учуру мындый: кәрәккә службаа кижизиди барган өрөкө, ол кижизиди кәрәгинән бәжоп јанганча оның јәрин билеп иштәп јадар.

Акту күчү-лә иштәәргә
барган улуска јәр кәрәгин
јәнилтәр учуру бар-ба?

Әә, ондый-да улуска јәнгилтәр учуры бар әди.

Оя кандый учурлу?
барза, ол өрөкө бойы ойто кәлгәнчә турар:

Оның учуры мындый: иштәп барган кижининг јәри кажи-ла өрөкөдөн

Канча крээлу сакыдар
ол јерди?

Уч јүзүн ашты эки катап салып
алганча (эки севооборот) сакыыр
(алты жылга сакыыр).

Јаныс кра јэргэ үч јүзүн аш салза трехполье деп
айдар, үч жылдан алты жыл өдөр дөрт јүзүн аш салза, дөрт
жылдан-сэгис жыл өдөр.

Иштэп барган кижил ол
өбйин өткүрэлэ кэлзэ
кайдар?

Айдарда ондый кижээ артыкту јэр
бар болзо, артык јердэйг бэрэр.

Артык јэр јок болзо
кайдар?

Иштэнип барала өбйин өткүрэлэ
кэлгэн кижээ јерлу јон, өскө улусгары-
на тунгэй эдип катап јэр үлэп бэрэр.

Оны канайып кәлишти-
рэр?

Јерлу јон, катап јерин улэжэр-лэ
тушта ондый кижизинэ үлү јэр чы-
гарып бэрэр.

Јерди иштэбэс, билбэс
эдип токтодор учуры
кандый болуп барган
тужунда болор?

Јерди иштэбэс, билбэс эдип то-
ктоодор учуры мындый: бир айлдын
өрөкөнниг улустары көдрөзи јэр кэрэк
јок деп, бойлоры токтоотсо, өскө јэр-
гэ көчөргэ шүүизэ, көдрөзи иш бед-

рэн, јорыктап барза јеринэн айрылар билбэс эдип то-
ктоодор; бир айлдын-өрөкөнниг улустары нэдэ ишти иш-
тэбэй токтооткон болзо;

Бир өрөкө јурттан иштээр кижил јок болзо, ончозы
өлгөн болзо, эмээ ол өрөкөнниг улузы законныг аайын-
ча јэр иштэбэс учурлу болып калган болзо;

Јаткан јеринэн көчөлө ол јерин иштэбэй таштаган
өрөкө болзо;

Күчү-лэ јэр иштээр кижил јаргаа кирэлэ јаргы ол јэр
кижинин јеринэн иштэбэс эдип айрып койгон болзо;

База ол јэр государства, јонго кэрэк боло бэрзэ,
тәмир јол этсэ, алтын касса, көмүр кодөрзэ ол јерди ай-
рып алар, ээзининг билэри иштээри токтой бэрэр.

Бойынн күүни-лэ јэр
кэрэк јок деген кижил
ол јеринэн канайып ай-
рылар?

Бир айл-өрөкө ичиндәги улус кө-
дрөзи јөптү болзо, јэр кэрэк јок дәп,
айдарга законго јарар.

Оны канайып едер?

Ол өрөкө турган јерлү јонго зая-
вление бичик бэрэр.

Јерлү јоннон јер ал-
баган, алдынан јерлү
өрөкөө јер керек јок
болзо, бичигин кайда
берер?

Јерлу јонго кирбәгән башка өрө-
көлү айлдынг кижизил јэр кэрэк јок
болзо, јерим кэрэк јок дәп, айлдагы
улузынанг јөптү заявление биикти
јердинг кэрәгин башкарар органдар-
га бэрэр.

Алган јерин иштөбөгөн
кижинин јерин айрып
алар закон бар-ба?

Ээ ондый закон бар. Улұ јерин
үч жыл ажра иштөбөй турган болзо,
јерин айрып алар учурлу.

Јерин иштөбөгөн кижинин
јерин айрар кәрәкти көм
башкарар?

Ондый кәрәкти јердин Комиссия-
дары јаргылаар, јаргылу улус дэзэ,
кандый-ла бичиктэрин бэрэр, кәрә-
чилэрин алдыртар.

Көчкин дэгәни но сөс?
Јаңы јердәи јер алза,

Бир јердин база бир јәргә көчип
барза, башкы иштәгән јерин таштайла
өны көчкин дәп айдар.

Јәр кәзәр тушта, база
састу јәрларди кургадар
тушта, суу јәк јәргә суу
саяар тушта јол јазаар
тушта, база кандый-ла го-
сударстванын кәрәгикә
јәр бөлүп алар тушта јо-
нын јеринәи јәр айдып
алар учуры кандый?

Онын учурын јәр кәзү кәрәгин
айдар тушта јазап айдарыбыс.

Государстванын кәрәгикә,
база кандый кәрәккә јә-
рин алдырган јән болзо,
иштәәр јәр артпаган бол-
зо, ондый јоннын чигы-
мын төлөөр-бү?

Јоннын јерин көдрө алган болзо,
эмәзә иштәгәдий јакшы јеринин кә-
зигин алган болзо, ол јурттын ижи
тутай бәргән болзо, ол јердин орды-
на өскө јердәи јәр кәзин бэрэр, каз-
на канча чыгымын төлөөр.

Јәр иштәәр кижин кәсти-
рип аяган јерин канайта
иштәәр?

Јәр иштәәр кижин кәстирип алган
јерин канайта-ла иштәп јатса бойы-
нын табы болор.

Бына иштәэрин закон база өй-
лөн кәмјип койгон.

Јәрлу јәр иштәәр кижин јерин та-
бына иштәэрин закон база өй-лөн кәмјип койгон.

Јәрлу кижин бойынәи јә-
ринә айл-јурт чәдән-аран
тудар учуру бар-ба?

Бойыннын јеринә айл-јуртгы, чәдән-
аранды эдәр учурлу.

Јәрлу кижин бойынәи јә-
ркинз әдин болбос нәмә
бар-ба?

Јәрлу кижин бойыннын јеринә айлаш
јаткан јәрлу, эмәзә коштой иштү ки-
жиә аршамык болгодый нәмә эдәр
учуры јок.

Аршамык болгодый нә
нәмә болор?

Нәмә әдин болбос учурлу.

Јәрлу кижин бойыннын јеринә фабрик
завод мастерской база коштой јаткан
улуска кандый-ла аршамык болгодый

Кестирил алган жарина
кандый-ла туралар этсэ,
көп аш залза, агаш өс-
күрзэ, иеле кэрэктү нэ-
мэ эткэн болзо, онын
бэзи кам болор?

Ол ончозы акту күчи-лэ јэр ши-
тээр кижиниг болор учурлу.

Ол бойынын јарина јангыдан нэ-
нидэ эдэр-дэ, тудар-да, бузайын дэ-
зэ бузун јадар, кол табына кылынар
учурлу.

Акту күчи-лэ јэр иштээр кижини
бойынын јарина нэни-лэ этсэ, мал-
ажин, айлы јуртын јарандырза бойынын табы болор, оноиг
күчи тэгин јэргэ барар дэл, коркоры јок.

Закон дэзэ, акту күчү-лэ јэр иштэгэн улустыг күчүн
коруулап јат: бойынын күчү-лэ нэни-лэ этсэ, ончозы
бойынын јөөжөзи болор учурлу.

Јэрлү кижинин јарина
блааш чыкса оны закон
корулаар-ба?

Ээ корулаар учурлу.

Јэрлү јоннын-ба, эмэзэ алдынаг јат-
кан јэрлүкижиниг-бэ, јаринэнг блааж
чыкса, јердинг Комиссиязы ондый
кэрэктинг аайына чыгып, ойто алып бэрэр учурлу.

Јерди садып аларын, са-
дарын, сыйлап бэрэрин
јердин Кодекс-законы јө-
лтөгөн-бэ?

Јок, јөптөбөгөн, карын качанда си-
дар, садып алар јаг јок болзын дэл
бэктэгэн.

Андый-да болзо, кажи бир
кижи бир абаш јер са-
дып алза, садый ийзэ,
сыйлап бэрзэ, алым учун
бэрзэ кандый болор?

Анайын алышкан бэришкэн јэр за-
конго јарабас, анайын алышкан јер-
дэг эрмэк чыкса судка кэлип угу-
зын болбос, закон оо болышпас.

Бойы билинип јер саткан
улус буруулу болор-ба?

Ээ, алдынаг бойы јэр билинип
саткан улус буруулу болор, уголов-
ный јаргаа кирэр, оо үзэри иштэл
јаткан үлү јарин блаап алар.

Айдарда, јерди кижини болгоны билип, садар закон јок,
кандый-да кижини оны ундутпай јүрэр кэрэк.

Акту күчү-лэ ештээр јерди аренда алар учуры.

(Акту күчү-лэ иштээр јерди иштээргэ өйлу јылга
алыжар учуры)

Акту күчү-лэ иштээр јер-
ди арендакаалыжар учуры
лар-ба?

Акту күчү-лэ јэр иштэл јаткан ай-
лар сурэкэй түрзэ (аш бүтпэзэ,
өрткө күйзэ, малы кырылза база
кандый кату чыгым болзо) јарининг

көдрөзин, эмэзэ тал ортозын аренда бэрдирэр, ол јер-
динг јалын акча-ла, эмэзэ өскө нэмэ-лэ закондо бичилгэн
эжизи-лэ алыжар.

База нэ кереккэ кыстыр-
за иштэп јаткан јэрин
арендка бэрэр?

База тудунар-кабынары тутак бол-
зо машина јок болзо, ат јок болзо,
иштээр кижии јок болзо, јэрин аренд-
ка бэрэр.

Бир иштээр кижии өрөкөдөг өлө бэрзэ, эмээ сал-
датка барза, эмээ советтыг, јонныг ижинэ, кэрэгинэ чы-
гарылу барза, эмээ рада иштэнин барза акту күчү-лэ
иштэп јаткан јэрин арендка бэрэр.

Јерди арендка канча јыл-
га бэрэр?

Јерди арендка бэрзэ бир кыра јэр-
гэ үч јүзүн ашты јаныстан чачын
алар эдин бэрэр. Үч јүзүн аш чачар
болзо, үч јыл болор, дөрт јүзүн аш чачар болзо, дөрт
јыл болор, оног көп болзо, ондый өк болор.

Јүзүн — јуур аш чачпас
јерлерде, јерди арендка
канайта бэрэр?

Андый јэлэрдэ, јерди арендка үч
јылдаг өткрө бэрбэс.

Арендты ө өйлү, армен-
тү јылын, узаран учур
баа-ба?

Волисполкомног јөптү узадар учу-
ры бар.

Канча креалу узадар?

Эки катап 3-4 јүзүн аш салып бо-
жогонго узадар, јүзүндэш аш салбас
јэр болзо, алты јылдаг өткрө болбос.

Арендты ө өйлөри
өткөн кийинде, ал јер-
ди арендка берган кижии
бойы иштэп белбос баязо,
өл јерди кайдар?

Онын кийинде, ондый јерди ка-
тап арендка бергэдий болзо, уездтыг
(областтын) јэр башкарап башкаруу
билип јөптөөр.

Ондый јөп бэрбэзэ
кайдар?

Уездтыг (областтын) јэр башка-
руу оног ары өл јерди арендка бер-
бэс этсэ, өл јерди артык јадар јэр
эдэр, өл јэрлү јонныг јэри ас улустарына үлэп бэрэр.

Законда болзо, акту кү-
чү-лэ иштээр кижээ
арендка јэр баарар деп,
айдылган, Ол нэ деган
сөс.

Кандый-да кижээ, бойынынг јэринэ
үзэри акту күчү-лэ бойы иштэп чы-
даар јердэн артык јэр арендка бери-
лбэс, бойынынг јэтпэс јэринэ кожо
иштэп алар эдин өйлөп бэрэр дэ-
гэн сөс болор.

Акту күчү-лэ иштэбэс

Јок, бэрилбэс.

улуска арендка, јэр бер-
рилер-ба? ~~Јерди иштэп болбос кижии болзо,~~
~~өө арендка јэр аз бэрилбэс.~~

Іэри артыкту јон болзо ол јерди аренда аяла иштээрге сурап турган улус бар болзо, ачту кў-чў-ла иштәбәй јалдап иштадәргә турган болзо кайдар?

Андый артык јәрлү јон, ол артыкту јэрин государстваа бәрәр, государства дэзә, ол јерди ас улуска бәрәр, колонизация эдәр (казнаныг ижин иштээр) эмәзә јэри ас јонго кәзип бәрәр.

Јәр садып, -јәрдәг астам јиирин закон јөптөбөс.

Іәрди аренда бәргән бичик (договор) кәжи крәдәг ары законго јараар?

Аренда јэриниг көп јанын бәрип јаткан болзо, ол договоры волисполком (аймакисполком) бичиир, јэриниг тал оргозынаг төмөн бәрип турган болзо, сельсоветга договор-бичик эдәр.

Договорды калдый учурлу эдәр?

Арендтыг бичигин законго кәлишпәс болзо, јаратпай токтоодор.

Договорды калдый учурлу эдәр?

Договорды бичиктәжип-тә бүдүрәр, тәгин әрмәк-сөс-тә болор.

Эрмәк-сөстиң учуры калдый?

Эрмәк-сөс-лә эткән договорды волостыг, эмәзә сельсоветтыг члениниг көзинчә әрмәктәжәр, ол әрмәк-

ти волостыг, эмәзә сельсоветтыг договорының книгазына бичизин.

Іәрди срачай-да аренда бердирбәс учуры калдый?

Јәрди аренда бәрәргә турган кижиг јэрин торг иштәбәй таштап јаткан болзо, эмәзә көчүп јаткан болзо, эмәзә

өскө иш иштээргә јэрин таштап јаткан болзо, ол јәрди аренда бәрип болбос.

Іәр аренда алган кижиги, ол јәрди канайта кичээр?

Јәр аренда алган кижиги, ол аренда алган јәрди, ээзи болып кичээр, јазап иштээр учурлу.

Аренда алган јәрди ол кижиги база улай өскө кижәз бәрәр-бә?

Јок, бәрәр учуры јок.

Іэрин аренда бәргән кижиниги налогы, из-лә јуужы, ол аренда бәжогончо, кәмгә тужәр?

Јәр аренда алган кижиги, канча-ла јәр алза, ол јәргә тушкән јуушты налогты төлбөр.

Арендтың договорына бичиир бужулаар, кәрактә нә әрмәктәр бар?

Арендтың договорында бужулажатаң әрмәк, арендаке јәр алган кижиги ол јэрин, јарандылары кичээр эдип әрмәктәжәр.

99457

Горно-Алтайск Республикасынын БИБЛИОТЕКА

Арендка јэр алган кижид ол јерди јарандырбаза, комой ишгээ, оныг төлөрин јэр бэрзэн кижээ төөлөри эрмэктэжэр.

Арендту јердэн блашту эрмэк чыкса оны кем јаргылар?

Арендту јердэнг блашту эрмэк чыкса, јерди бэргэн, јерди аренда алган улустыг ортозынаг кыйыш чыкса ондый-ды Земельный Комиссиялар башкарар, аайлаар.

Јерди аренда алган кижид арендаг өйи өткөн кийиндэ, ол јерди ээзинэ канайта бэрэ?

Арендтыг өйи јеткэн кийиндэ, аренда алган кижид ол јеринэ нэ-лэ кэрэктү иэме эткэн болзо, јери-лэ кожо ойто јердинг ээзинэ бэрэр.

Ол нэ дегени?

Јэр аренда алган кижид арендаг өйи өтсө, ол аренда алган јеринэ тура, алмар, чэдэн араг эткэн болзо, ондый нэмэлэрин тарта бэрэр, тээрмэнгэ буук бууган болзо бузуп болбос, кандый-ла ол јергэ кэрэктү айрылбас учурлу нэме эткэн болзо, ончозын болбос јангду.

Арендаг акчазын канайта төлөжип алыжар?

Башкы эткэн договор-ла эрмэк-тэшкэн эрме-лэ алыжар, эмээ катап эрмэк болгон болзо, оны-ла төлөжөр.

Онын учур аренда јэр алыжарда нэ-лэ кэрэктү эрмэктэрди сүрэкэй бужулажын салар кэрэк.

Аренда јэр алышкан улустыг ортозынаг блаш чыкса, ол аренда јердин ижин кем көрүс тура?

Земельный комиссия көрө.

Арендаг договорынаг булук чыкса кем аайлаар?

База Земельный Комиссия аайлаар.

Арендаг договорын мекелеп јенил баага, эмээ сурекей баалуга еткен болзо, ол јанга јарабай бузылар учурлу болзо оны кем башкарар?

Ондый кэрэктэрди Народный Суд эдэр.

Акту күчү-лэ јэр иштээр болыжар, иштэжэр кижил жалдап алар учуры.

Болыжар, иштэжэр кижил жалдап алар учуры кандай?

тээр кижил тутап кижил жалдап алар учурлу.

Акту күчү-лэ јэр иштәп јаткан өрөккө (айл) иштәп кижиззи тутак болзо, ады, машиназы јок болзо, ишкә күчи јәтпәй айл ичининг ижил, јэр иштәп турган болзо, болыжар, иштәп

Болыжар, иштәжәр кижил жалдап аяар болген айл (Өрөккө) нени кичээр, канайтл иштәп?

Болыжар, иштәжәр кижил жалдап алган өрөккө, акту күчү-лэ иштәп јаткан јерининг ижил иштәдәр.

Өл нз деген сөс?

галый улустары кожо болор.

Ол, иштәдәргә жалдап алган кижиле жалдап алган айлдын ишкә чыдагы иштәжил, тәп иштәдәр дегән сөс

Іалга иштәп турар улустың төгин кижә-де иштәзин, кижил бир акту күчү-лэ јер иштәп јаткан јуртарга иштәзе ајычтал көрүп јадары кем болар?

Оны азыктап көрөзи, башкарары Народный Комиссариат Труданың кәрәги, ол Народный Комиссариат Земледелия-ла база Всероссийский Центральный Совет Профсоюз-ла јөптү Всерабземлеса ажра корун азыктап јадар әжил бичик әдил турар.

Јәр алган јон (јәрлү јон).

Јәрдинг Кодекс-законы јәрлү јон деп нени айдат?

ашла јаткан улусты айлдар, тоолу өрөккө алдынанг биригин алып јатса оны айлдар, мал азраар, аш-кра иштәп коммуналарда артелдәрди айлдар, јәрлү јонноң болуңил башка јәр кәстирип алган улусты айлдар.

Јәрдинг Кодекс-Законы јәрлү јон деп айдатаны, өзогы сельский јонды база айлдар јонноң башка биригин, алдынанг јәр кәстирип алып, мал-

Јәрлү јонның јәри база бир јонның јериле јангыс границалу болор учурлу-ба?

Јок, алдынанг башка-да болзо кәм јок.

Іер иштеп, мал азрал аш-кра саялып биригип иштеп јаткан (коллективтар) ончозы јерлү јонго бодолор-ба?

Тоолу өрөкө иштеп турган јери бир аай башка јерлу болзо, оларды алдынан јон деп айдар-ба?

Бир сурекей јаан сельский јоннон канча канча бөлүне-ле, тоолу өрөкө улус, јерин башка-башка иштеп турган болзо, андый бөлүк өрөккөлөр анды-алднан јерлү јондорго бодолорба?

Бир јерде канча-канча деревненин башка-башка өрөкө улустар иштеп јаткан јерди алднан јонго бедоорба?

Айдарда јагыс-ла өрөкө канча-канча јонго кирэр-бе?

Ол андый болзо булгак болбос-па?

болзын, ол баш дэрэмнэдэн ол јуунга тэкши јуулар, олар анды-алднан јерлү-дэ болзо ол јерди көрүп туруп үлэжип алар.

Канча-канча јерлү јон јөптөжөлө јерлерин бириктирил, јагыс јерлү јон болор учуры бар-ба?

Ол јондордын биригетанинде не учур бар?

Јок, ончо-ла коллективтар јерлу јонго болдолбос, иштээр кижизи 15 өрө јаан улус болзо, јерлу јонго бодолор.

Ээ, алднан јон болор.

Ээ, бодолор.

Башка-башка деревнелээрдин башка-башка өрөкөлөр бир эптү јердэн иштэп јаткан болзо, ол јер база тугэй алднан јерлү јонго бодолор.

Ондый. Јагыс-ла өрөкө кра-өлөнг иштээр јэргэ бир јонго кирэр, малын одорына бир јэргэ кирэр, өлөнг чабарга база бир јэргэ кирэр учурлу.

Онон булгак болбос, ондый эжи озодон бар, оны ончо албаты билэр.

Ээ, баш деревненин ортокто јери

Ээ, биригэр, бир аай ижи-тожын јарандырайын дэзэ биригэр, эмээ јерлү јондор јагыс јерлу јондордын союзы болор.

Ол онойын канча-канча јагыс јерлү јон болып бириксэ јер иштээргэ јакшы, андый-ла јер иштээр јәисэл-

дэри, нэ-лэ јөөжөлөри биригип кэлзэ иш тыгыыр, мал-аш кәдурүләр учурлу.

Јерлү јонго јери јок өрөккө канайта кирер?

Јәри јок өрөккө јерлү јонго кирэин дэзэ, јәр алыжып иштэин дэзэ, ол јонног јөптү кирәр.

Јоннын јери аа јок артык бөлзө, јери јок, кижии ол јонног база јөп сураарба?

Јок, ондый јондорго база башка эжи бар.

Јәрлү јоннын јәри артык боло бәргәндә, ол јонго үзәри улус кочүрәр, ондый јонго јәри јок өрөкөлөр кожор, јон јөптөбөй да турган болзө, јәр бәрәр.

Оны кем онойып башкалар?

Ондый кәрәкти јәрдинг башкаруулары биләр.

Јәрлү јоннын кижизин деп Јәрдин-Кодекс-Законы кандый улусты айдат?

Јәрлү јоннын ичиндә канча-ла бар улустары, эр кижии, уй кижии јаван јаш ончозы јәрлу болор учурлу.

База кандый улус јерлү јоннын члени болор?

База коммуналарды артельдардын члендәри јоннын членине бодолор.

Јерлү јоннын башкалар, биләр улустары кемдәр болор?

Јоннын башкалар биләри јажы јәткән эр улус, уй улус, онсәгис јаштан-ла өрө болзө, башкарыжар, бнлижәр.

Кажы бир өрөкөнни айл-јурттын башкарып јаткан кижизии онсәгис јашка јетпегән болзө кайдар?

Ондый јажы јәтпәс кижии бир јуртты башкарып јаткан болзө, јажы јәтпәс-тә болзө, айлдын ээзи болор, јоннын кижизии болор.

Јерлү јоннын ичиндә јәрди канайып үлөжил иштәр?

Јәрди үлөжәр иштээр эжини јоннын уставы, эмәзе јоннын јөп приговор бичик-лә башкалар, онызы законго јарагадый болзын.

Јон кестирип алган јәринә кажы нредеи ары вези болор?

Јәрлү јон јәрин кәзип божогон кийнинде, регистрация бичиккә кирзә ээзи болор.

Оног өскө кәзулү јәрдәнг катап кубултса, (а-статса, көптөтсө) база тунгәй регистрация бичиккә бичиләр.

Ондый кәрәктәргә Наркомзем башка эжи, строку (өбйлү) эдип бичик чыгарат.

Јэрлү јоннын јэр башкаруу.

Јэрлү јоннын јер керегин кем башкарат?

Јэрлү јоннын јэрин, јоннын албатызы көдрөзи башкарат, јоннын билэр.

База кем јэрлү јоннын јэрин башкарыжат?

База ол јоннын тудуулу, јэр јууны кэрэгин башкарызын дэгэн улустары башкарат.

Јэрлү јондордын јерлериниң границалары база сельсоветту јоннын јеринде болзо, емезе кожо јонында болзо, ол туста јер башкарат тудуулу улустың керектерин кем башкарат?

Ондый болгондо, јэр кэрэгинэ тудуулу улустың кэрэктэрин сельсовет башкарат.

Јэрлү јондордын јерлериниң границалары селькайлу јондордын јеринэн башка болзо, кандый болор?

Јэрдин кэрэгин башкаратга ол јон алдынан башка уполномоченный улус тудар башкарат.

Ол уполномоченныйларды кем тудар?

Ол јэрлү јоннын бүткил албатызынын јууны тудар.

Јэрлү јондордын бүткил јуунында едер керектези кандый керектер?

Јон јуулган јуун (сход) јоннын јэрин канайта иштээрин, үлэжээрин, шүүжип.

База јоннын јууны јэр иштэйтэнин устав (эжи) бичик эдэр, алдында ондый устав бар болзо оны катап шүүжэри, кубултып көжөры бар болзо кубултар, кожор.

Јоннын јууны, јагы сурапып кирэргэ турган улустың кэрэгин угар, јуудар јуутпазын айдар.

Јоннын јууны, јонынан јэрилэ, айрылар улустың кэрэгин шүүжэр эдэр.

Јоннын јууны јэр кезүдин кэрэгин башкарат, јэрин элбэдэ кэстирэрин, бөлүп кэстирэрин башкарат. Јон ортозында јэр үлэжэр кэрэктэрди база јуун башкарат.

Јоннын јууны, јэрди катап үлээрин, өрөкө зайын канчадаг бэрэрин јоннын тургускан эжизи-лэ иштээр, башкарат.

Јоннын јууны иштээр эпүү дэ јэрлэрди башкарып јадар, артыкту-да јэрлэрди билэр.

Јоннын јууны уполномоченный улустар тудала; олардын иштээр ижинэ эжи, јакылта бичик эдэт.

Ионнын жуунына каядый
улус жуулар?

Ионнын жуунына, эмэээ сходкоб
эр кижичи болзын, үй кижичи болзын
онсэгис яштаг өрө улус, ол ионнын

кижизи болзо, тэкиши жуунга кэлэр учурлу.

Яэ, жуунга онсегис-те яштаг төмөн кижичи, бир өрөкөн-
нин ижин баштап иштэп яткан болзо, база тунгай жуунга
кэлэр учурлу.

Ионнын жуунына канча
креелу кижичи жуулза за-
конго яраар?

Ионнын жуунына, ол яткан журты-
нын албатызынын тал ортозы жуул-
за, ол жуун яткыл жуулды дэл, айдар,
законго яраар.

Яантайын анча кижичи жу-
унга жуулар-ба?

Юк, тудуш анайып жуулбас. Яэр иш-
тээр эжини кубултар дэээ, ол тушта
үч бөлүгинин эки бөлүги жуулар, эр-
гал оргодонг өрө жуунга кэлэр.

мэк айдар улустын

Коммуна болып иштэп
яткан улус, артедь болып
иштэп яткан улус кан-
дый ежилу болор?

Ондый яэрлэрдэги улустын жууны-
на иштээр улустарынын тал ортозы
кэлзэ яанга яраар, база иштэп ят-
кан яэрининг эжизин кубултар кэрэк
болзо, үч улудинг эки улүзу кэлэр
кэрэк.

Ол ионнын жуунында шү-
шкөн керекти канайта
жөптөөр, канайып ке-
лиштирер?

Яэрди иштээр эжини жөптөжип тур-
ган болзо, эмэээ алдындагы эжизин
кубултарга турган болзо, ол жуул-
ган ионнын көп яаны үч улүдинг эки
улүзи колун көдүрзэ жөп болор.

Онөн өскө керектерди
канайып жөптөөр?

Ускө керектерди тэгин-лэ көп я-
ны жөптөзө жөп болор.

Юунга келген кижичи канча
үндү болор?

Юунга кэлген кижичи яангыс-ла бой-
ынын эрмэгин айдар, яангыс үндү
болор.

Яэн яер кэрэгин башка-
рарда недеп көрөр, не-
ге баштадар?

Яэрдинг кэрэгин, юон яэрдинг Ко-
декс-законунанг көрөр, база яэр кэ-
рэгинэ чыккан закон бичиктердэнг
көрөр, онын аайынча башкараар

учурлу.

База исдей көрөр, не-
ге баштадар?

База ионнын жөптөгөн уставунанг
көрөр приговор-бичиктердэнг көрөр,

база ионнын озогы эжи яангынын аайына кэлиштирэр.

Ионнын озогы ежи яаны
ончо текши законго яра-
ар-ба?

Юк, ончозы тэкиши яарабас, онын
законго кэлишкэни яараар.

Јерлү јонның законго келиштери, кыйдырбай иштеп јатканын кем көрүп турар?

Оны Аймакисполкомдар көрүп јадар.

Јонның јууны јуун еткенде, еткен керегин протокол-бичиккә чийер-бе? айдар).

Јон јуулала јуундагы эткән кэрәктәри законго јаразын дэзә, нә-лә эткән кэрәктәрин протокол-бичиккә билип салар (приговор дәп, база

Ол протоколго нени бичири?

Ол протоколго кайда, качан кандый јәрдә јуун болгонын чийәр. Оның кийиндә, кандый кэрәк јөн

болгон, канча кижии јөптөн кол көдүргән, канча кижии кол көдүрбәгән, ол кэрәккә кожылар кандый кэрәк болгон, ончозын чийәр.

Ол протокол кажы күннә ары законго јараар?

Ол протоколды председатель-ла секретарь-кол салган кийиндә, база ол јуунда јәр иштәэчи улустын көп јаны кол салган кийиндә законго

јараар.

Јерлү јон госуларства алдында јәрини кэрәгиндә, кандый тыртык, бурулу болор-ба?

Јерлү јон јәрин јарада иштәбәй, тәскәэри иштәзә, госуларстванын алдына буруулу болор.

Ол не деген сөс?

Јерлү јон, кичәэмәл болор, јәрин јарандыра иштәәр, арлаар, ажы, өлөңи көп бүдүн турзын, машиналар көптөтсин, јәриндә ууры блааш јок болзын дәгән сөс. Госуларства јәрди јонго кәзин бәрәрдә оны кичәэзин, иштәзин дәп, бәрин јат.

Јерлү јон јерин билип, башкарап учуры.

Јерлү јон јоннынын көп јаны јөптөгөнчә эски аайынча јәрин иштәәр әдәр, әмәзә база өскө јангы әжи таап иштәәр әдәр.

Јерлү бойынын јерин билип башкарап төс кереги кандый аайлу?

Јоннын јуунына кәләтән улустын тоозы, база канча кижии кол көдүрзә законго јарайтанынын јартын байа

айтканыбыс.

Бу јәрдин Кодекс-Законы јерлү јонды, алган јәрин бойынын табына, кәлишкәнчә иштәзин дәп, колтабына салганы сүрәкәй тузалу.

Онын учун, кандый-да өрөкө канайта-да јәрин иштәп јатса бойынын табы болор Агрономнын үүрәдүүн үүрәнип, учын бажын билип калган кижии, мал-аш башкарап кәрәгинә курска турган кижии, границанын ары јанындагы

албатыныг иштэп јатканып көргөн кижигоннып јууны орто јерди үүрэдү-лэ иштээрин кичээр, албатыны кооперативтар эдин биригин алала, бэли корчойгончо иштэйтэн ишти јангилтип машиналарды көпгөдөринэ карыжар, оны кичээр.

Сельско-хозяйственный коллективтар јерин бойлорының сагыжынча иштеп јадар-ба?

Ээ крестьянның кэзүлү јеринэ турган, јонның садып алган јэргэ турган сельско-хозяйственный коллективтар база бойының саназынча иштэп јадар.

Ол колективтар озоы помещиктардыг јеринде турган болзо, ол канайта башкарыныя иштээр?

Ондый коллективтарды јерди көл табына иштэтсэ-дэ, база бир буудакту, эрмэктү болор.

Ол не ермэки?

Озогы помещиктардыг јеринэ турган сельско-хозяйственный коллективтар,

јерин бойы биллинип башкарадаг озо, ол јерди акту күчү-лэ иштээр улуска законның эжизилэ үлэп бэрэр.

Оны кем үлээр?

Ондый јэрләрди, јэр башкарап органдар, акту күчү-лэ јэр иштээр улуска. Јэр башкарууның, эмээ совет јуунының тургускан постановлениязы-ла үлэп бэрэр.

Сельско-хозяйственный коллективтин бойы јерик-ла айрылатан өрөкө кандый аайлу айрылар?

Ондый јери-лэ айрылар өрөкө, ол коллектив башталарда госуларствадаг алган акчаныг, ол өрөкө түшкэн үлүүн үзэ төлөйлө айрылар.

Сельско-хозяйственный коллективты јонго башкарып бергелек јерге тургускан болзо, оны кайдар?

Ондый коллективтардыг турары оларды тургуспай токтоолоры башка эжилу болор, оя эжиниг бичиги башка бүдэр.

Ол кандый јерлер?

Ол завхозтардыг, городтардыг јанында казнаныг јэрлэри, учреждениелардыг, организациялардыг, предприятиялардыг јэрлэри.

Јер алган кижигоннып иштэбэй таштап ийзэ, оныј јерин јерлү јон кайдар?

Онойып јерин иштэбэй таштаган кижиниг јерин јерлү јон ол ээзинэн айрып алар үч јүзүн аш салар јэр болзо, үч јылга, дөрт јүзүн аш салар јэр болзо, дөрт јылга алар:

Оя јердиі еэзи бойыныт јерин арвндка бэрзэ, ол боргон законго јарабас болзо, оны кайдар?

Ондый керектердеи комыдал чыкса Народный Суд едер-бе. Јердиі комиссиязы едер-бе?

База нәдеи уләм јерлү кижинаиі јерин айрар?

айрып бэрзин дэп,

Канча крээгэ айрар?

салар јэр болзо, дөрт јылга, ол өрөкөниіг эдип јаткан аштарыныіг аайынча бөлөр.

Ондый кижээ катап өскө јердэи јэр кээип бәрэр-бе?

Јерди коомой иштәтән, үрэгән, дэп нәни ајдар?

эбэс, кандыі јонныіг јэр јарандырар дэп тургускан постановления бичигиі тообос, пар сүрбэс болзо, ондый өрөкөни јерин үрэгән, коомой иштәгән дэп, ајдар.

Јерин блааткан кижі комыдалын кайдаі угар?

Јердиі башкаруу, јерин үрөп, коомой иштегән улусты јоннынаиі јөби јок јер бәрбәй, айрып алар учуры бар-ба?

Јерин коомой иштәгән кижиниі јерин онойып айрып алганда ол јер кайдар, кемге бәрэр?

Кестирип алган јерин бәр өрөкө нәректәзәй таштаза, ол өрөкөниіг үлү јерин кайдар?

Ол тушта јерлү јон тунгәйлә јерди ээзинәиіг блаап алар, ол јеринә иштәтнәс учурлу.

Ондый комыдал блаашту јердинг комиссиязы едәр.

Јерлү кижі Јерин үрәп коомой иштәп турган болзо, јерлү јон јердинг башкарууна, ондый кижиниіг јерин айрып бәрэр учурлу.

База тунгәй-лә, үч јүзүн аш салар јэр болзо, үч јылга, дөрт јүзүн аш

Јок, Јерин үрәп, коомой иштәгән кижээ кайдан-да катап јэр бәрбэс.

Јерин кичәэбэс, јангыртнас, јарандырып төгөтөн нәмә барда болзо, онызы-ла јарандырбас болзо, кичәэбэс, кандыі јонныіг јэр јарандырар дэп тургускан постановления бичигиі тообос, пар сүрбэс болзо, ондый өрөкөни јерин үрэгән, коомой иштәгән дэп, ајдар.

Јерин алдырган кижі база тунгәй јердинг комиссиязынаиіг угар.

Эә, айрар учурлу.

Ондый јерди айрып алганда, ол јэр өрөкөниіг јонына туруп калар.

Ондый јерләр база-ла ол бйыныіг јерлү јонына туруп калар.

Иштээр јэринэй јаргыла-
жала, суд јэрин айрар 6т-
кен болзо, ол јэрлэрдн
кайдар?

Мал айдаар, мал өдорлс-
ор јэрлэрдн, сууларды
(көл, агын суу) иштабес
јэрлэрдн, ол јэрлэр јэр-
лү јонхыя јөрндө бол-
зо, оны кам башкарар?

Јэрлү јон, бойына как-
дый тудунар кабыкар кс-
рактү нэмэ алар -ба?

Јэрлү јон договор адип,
судтын алдына нэкэлтэ
нэксн, бойы некэлтээ ту-
руп, база кандый учраж-
дежиялардан комыдыл
угун јурэр учуры бар-
ба?

Ондый јэрлэр, база тунгэй јэрлү
јонго бэрилэр.

Ондый јэрлэрдн јэрлү јон баш-
карар.

Ээ, јэрлү јон, бойына кэрэктү ту-
дунар кабынар нэмэни алар учурлу.

Ээ, ондый учуры бар.

Өрөкө учуры.

(Акту күчү-лэ јэр иштээр өрөкөнннг учуры).

Өрөкө дэл нэни айдар?

айдар, јагыс айлдыг
тэгэниг айдар.

Өрөкө, эмэээ акту күчү-лэ јэр иш-
тээр өрөкө дэл, бир билэ улусты
улузы кэжө јадала, кэжө ижин иш-
тэгэниг айдар.

Билэзи јок јагыс кики
өрөкө бодолор-ба?

Ээ, јагыс эр кичи-дэ, уй кичи-дэ
болзо тунгэй өрөкө бодолор.

Өрөкө ичиннн кижизи
болып кэм тээлэр?

Айлдыг ичиндэ канча-ла кичи бар
болзо, карганы-да јаш балазы-да ту-
нгэй ол өрөкөнннг кижизинэ тооло-
лор,

Өрөкө ичиннн бир ки-
жи иштэнэрге рада бар-
ган болзо, ол өрөкө-
дөн захон-ла айрыла-
ган кичи өрөкөнннн
кижизинэ тоололор-ба?

Ондый улус, ол өрөкөдөн айрыл-
баган болзо, рада горөдко, база кан-
дый јэргэ иштэн барган болзо, ол
өрөкөнннг кижизи болып тоололор.

Өрөкөннү билэти бата
чыкпаза канайыл кэ-
жылар?

Бир өрөкө күйү кай-
дирин алза ол эмээз
азрапты бата алза кан-
дый болор?

Өрөкөннү блэзин канай-
та астадар?

Кижин алза, азраарга ба-
ла алза, ел улус тудей-
ле ол алган келген өрө-
көннү билэзинэ тооло-
лор, јерди тудей алы-
жар дегенибис, айдарда,
ол улустын айрылып
келген өрөкөннү јери-
нэ јер алыжарба,
алышпас-па?

Ондый экин јагыс-ла
јер керегинэ болор ба,
база өрөкөннү нэ-лэ
јөөжөөзинэ текшиден
учурлу болор-ба?

Бир өрөкөннү иштеп
јаткан үлү јерди кем
еззи болуп билер?

Айл-јурт эдери мал-аш
та ары, машина, кижин-ла
јер иштээр керэктү
н э м э алары кэм-
де болор, ссзи кэм
болор?

Өрөкөннү керегин баш-
таар кижин кэм болор?

Өрөкөннү ичинэ бир кижин кижин
алза, онын үй кижин тунгай билэ
болуп, тунгай јерлу кижээ тоолор.

Ондый улус тунгай-лэ ол өрөкө-
ннү блэзинэ кожылар.

Өрөкөдөгү кижин айрылып барза,
эмээз өлзө астаар.

Андый улус башка кэлген өрө-
көзинэ јер алып болбос, ол јердэгү
айрылып калар.

Кандый-да кижин экин өрөкөннү
ичинде јер үлүлү болбос, јагыс өрө-
көзин јерлу болор учурлу.

Јок, јагыс јердигү эжизин ондый,
эмээз, ол өрөкөннү нэ-лэ
бар јөөжөзин ондый текшин үлүлү
болор.

Бир өрөкөннү јерин ол өрөкө-
дө канча-ла тоолу кижин бар болзо
јааны да јажы-да эркэги-де тижин-де
ончозы билер, ончозы ээзин болор,
тунгай үлүлү болер.

Ондый мал-аш, туралар машиналар
база тунгай ол өрөкөннү билэзиннү
јаба јөөжөзин болор.

Айл ондый керэкти башкарып тур-
ган кижин болзо, эр-де үй-де кижин
тунгай башкаруучы болор.

Из, ол айл ичинде керэкти башкарап кижиг, кээмой башкарып турган болзо, ол журт түрөп брааткан болзо, ол өрөкөнниң өскө улустары оны кайдар?

Андый керектерди сельсоветка угузар-ба?

Өскө өрөкөдөй, өскө кижини башкарап едип тудар-ба?

Өрөкө ичинде жалак-ла чыдаас, жакы жетпеген балдар арткан болзо кайдар?

Бир өрөкөнниң башкарып турган кижизи, алдынаг бойыныг керектинэ чыгарган көп алымду болзо, онын алымы учун ол өрөкөнниң жөөжөзинэ төлөдөр едип жаргылаар-ба?

Өрөкө зайын тоо бичик чийер-бе?

Сельсовет өрөкөдөй бир кижини чийей салза кайдар?

Калды улар?

Акту күчү-лэ жэр иштээр өрөкөнниң энчи улэжэр учуры.

Акту күчү-лэ жэр иштэп жаткан өрөкөнниң энчи үлежер дегени нэ сөс?

Жэ, ондый коомой башкарып турган кижини өрөкөнниң өскө улустары аймакка угузар, ол кижини токтоодо, өскө кижиг тургуссын дэп сураар.

Озо-ла баштап сельсоветка угузар учурлу, сельсоветтыг жобин би индип алар керэктү.

Жок. Өрөкөнниң керэгин башкарап кижини бойыныг-ла билэзинэп тудар.

Ол тушта сельсовет законго жаралдып, ол огрш балдардыг журтын башкарап опекуи тудар.

Жог, онойип жаргылап болбос. Өрөкө, айл ичинде тудунар, керэктү, ончозына текши тузалу нэмэ алган алым болзо, өрөкөнниң көдрө жөөжөзинэп төлөөр, жагыс башкарып турган кижиниң алдынаг бойыныг керэгинэ чыгарган алымды төлөбөс.

Ээ, чийип турар. Өрөкөнни тоолоп бичип турар, база өрөкөнниң билэзиниң кожылган корөгөнүн чийэр, ол Комыдал угар.

Аймактыг жэр керэгин башкарап комиссиязына комдалды ондөрт коноктон өткүрбэй бэрэр.

Бир өрөкөнниң жэри, нэлэ жөөжөзи, тудунган кабынган нэмэлэрин, ол өрөкөнниң канча тоолу улустары, алдынаг бойы тузыланар тэкши тэн үлэжэр учурлу.

Энчи үлежерде эр кижиге,
уй кижиге деп, жазы, жаш
деп, ылгаар учур бар-ба?

Өрөккө жерин кандый
аайлу болуп барза үлежер
эки бар?

Өрөккөдөй айрылып жат-
кан кижиге жаны өрөккө
болуп, жаныдагы жер гш-
төп болбос болзо, оны кай-
дар?

Башка чыгып болбос ки-
жиге кем?

База кандый кижиге өрөккө
ичиндеги башка чыгып бол-
бос?

Ол не деген сөс?

паган кижиге, онын кандый кэрэгинэ акту жөөжөзин бэрбэ-
гэн кижиге, ол өрөккөдөгү энчи алары жок болуп чэк айры-
лат.

Өрөккө ичиндеги бир кижиге
военный служба (саадат-
ка) барган болзо, эмээ
кандый казна кэрэгинэ
узаг турган болзо, эмээ
государстванын тудулу
кэрэкке турган болзо, эмээ
зо бичикке үзүрэнген бол-
зо, онын кэрэгинде, бойы-
нын өрөккөзинин ижи-
тэжына болыжы жэтпей
наган болзо, ондый улу-
сты кайдар?

Өрөккө жерин жөөкө өн
канайта үлежет?

Жок, ылгабас; энчинин өрөккө ичин
деги канча-ла бар кижээ тэкши тэг
улээр, уй кижиге, эр кижиге, жаш бала,
өткөрө карган ончозы тунгай энчи алы-
жар.

Өрөккөдөгү айрылып жаткан кижиге,
база жаныдагы аш-кра иштэгедий бол-
зо, ол жаны өрөккө болуп жаткандый
болзо, ол өрөккөнүн жерин үлөштирэр.

Ондын боло бэрзэ жерин үлөбөс
жагду.

18 жашка жетпеген кижиге бойыннын
бүткөн өрөккөзинин (билезинин) ай-
рылып башка чыгып болбос.

База, ол бойыннын журттына кожо
иштетпеген, болмашпаган, акту кү-
чин, жөөжөзин ол өрөккө кошогон
кижиге башка чыгып, энчи алар учу-
ры жок.

Жети сэгис жылдыг туркунуна өрө-
ккөнүн көлрө иштээр ижинэ болуш-
паган кижиге, онын кандый кэрэгинэ акту жөөжөзин бэрбэ-
гэн кижиге, ол өрөккөдөгү энчи алары жок болуп чэк айры-
лат.

Ондын улуска өй (строк) жок. Он-
дый улус энчинин, улүүзин, ол өрө-
ккө болыжы жетпеген-дэ болзо, он
жылдыг оной-да көп жылдыг кийин-
дэ алар учурлу.

Өрөккөнүн бар улустары жөөкөнүн,
жерин бодон туруп, ончо тэкши тэг
үлү эдин үлөжөр.

Энчи үлөжөр тушта јер-
дип учун, өскө јөөжө,
акча, мал бодоп бэрер
учур бар-ба?

Јок, јәрдинг учун өскө нэмә бодоп
бэрер учуры јок. Энчизин алып баш-
ка чыгып јаткан кижии јәр алала, ол
јәрди иштәп, балабарказын азрап,
государственын кэрәгин бүдүрәр
учурлу.

Өскө јөөжөни бодошты-
рып, солый алыжар-ба?

Өскө јөөжөни бодоштырар солыш-
тырар, энчи алыжин јаткан улус јоп-
лә бир кижәә баргадын нәмәни база
бир кижининг алатан нәмә-лә солып алар. Уйүзинә уй кә-
лишкән болзо, оны уйдын ордына өскө мал-ла алар. Эмә-
зә үлүүнә машина кәлишкә ол үлүүзининг учун онын
баазына кәлиштирин өскө нәмә-лә айдар:

Үлү энчизи учун акча-ла
ол емезе аш-ла алар-ба?

Үлүүнә кәлгән нәмәнинг учун, онын
турар баазын акча-ла, эмәзә ашла
бодоп алар учур бар.

Јагыс-ла үлүгә

кәлгән јәрди нәгә-дә салбас учурлу.

Кандый јөөжөни үлөжөр
учурлу?

Өрөкөнинг ичиндәги улустынг јаба
тузаланып турган јөөжө үлөштү бо-
лор.

Кандый јөөжө үлөшкә
кирбәс?

Өрөкө ичиндәги кижининг бирби-
рүүзи акту бойымнынг тузаланып ту-
рап нәмәни дәзә, ол нәмә үлөшкә
кирбәс.

Ол кандый јөөжө болор?
дәзә, ол сөзи чиндалза, ол јөөжөни үлүдәнг айрар.

Ол өрөкөнинг кижизи шан мындын
нәмәни мән башка алдынаг тапкан

Ол энчини канайта үлө-
жөр?

Энчи үлөшкән улус үлөштиг бичи-
гин (раздельная запись). Эдәлә, оны
Волксполкомга бэрер, ол бичиккә

чийәтән учуры мундый:

Эн озо, кажы крәэдә, кандый улус энчи алыжып јат-
канын чийәр;

Экинчизи, кайда, кандый јәрләр үлөжип јатканын, ка-
найга алыжып јатканын чийәр;

Учунчизи, кандый јөөжө үлөжип јаткан, канайта алы-
жып јатканын чийәр; дөртинчизи, канча јылга үлөжип јат-
кан ойин, ол јәрди иштәәр әжизин чийәр; бәжинчизи, эн-
чи үлөжип јаткан улус кандый-ла законго јараар әрмәктә-
ри бар болзо, ондыйды тәкши чийәр. Онын кийиндә эн-
чи үлөшкән улус, ол бичиккә кол салар.

Ол энчи үлешкэн бичикти
Волисполком жаратпас учу-
ры бар-за?

Волисполком энчи үлешкэн бичик-
ти законго жарабас, жастра эткэн бол-
зо, жаратпас, оног өскө жэктээр учу-
ры жок.

Онойып бичикти жаратпа-
ган кийинде комдалды
кайда угар?

Волисполком бичикти жаратпаган
болзо, ондөрт күнин өткүрбэй уез-
тын (областыг) жердинг Комиссиязы-
на комдал бэрэр.

Өрөккө ичиней бир кан-
ча кижиле башка чыгар деп,
бир кезиги бюджетпей тур-
ган болзо, эмезе кандый-
ла келиштээ эрмег чыгып
турган болзо, оны кайдар?

Энчи үлэжэр улус жакшы-ла жөптө-
жил энчи алыжын болбозо, айрылар
дэл тургандары аймактынг жер комис-
сиязына комдал бэрэр.

Онойып кийинде энчини
кем үлээр?

Ондый блашту, энчи үлэжэр кэ-
рэкти жердинг комиссиязы шүүжэлэ
үлэштирэр эдчи тургускап кийиндэ,
оныг тургусканын жаратпай өйлү өйиндэ оног ажра жэргэ
үгуспаган болзо, ол законго жарап, волость ол энчини
үлэштирэлэ регистрация бичиккэ чийэр жолду.

Бир өрөккө журт улус, же-
рин, көдрө жөөжөзин
үлөжил болбой жаткан бол-
бой жаткан болзо, ондый
блашты кем аайлаар?

Жери-лэ көдрө жөөжөзин үлэжэтэн
кэрэкти жердинг комиссиязы башкарап

Жайыс-ла, жөөжө кере-
гинде блаш болзо, оны
канайтар?

Ондый кэрэктэрдн Народный Суд
башкарап, ол эдэр.

Жердинг комиссиялары,
жердинг блашту керекте-
рин едерде, аяктал кө-
рөтөн, кичейтсн керекти
кандый керек?

Волостынг (аймактынг) жердинг Ко-
миссиялары ондый блашту жердинг
жаргызын эдэр тушта, ол жагы айры-
лып жаткан өрөккө жерө жоннынг жери-
нэй жер жедижэр-бэ, эмезе жердинг
башкаруундагы артык жердэйг бэрэр-
бэ дэл, шүүжэр.

Ол жайы айрылып жаткан
кижег бергедий артык жер
жок болзо, оны кайдар?

Айдарда аймактынг (волостнынг), Жер
комиссиязы, ол энчи алыжын жаткан
өрөкөнннг жерин үлэштирэр.

Бир өрөкдөй айылып чыккан жер өрөккө, бойыны жерлү жокынар, айлуурт турарга, баш жердөй усадьбаа жер бэрзин деп сураар учуры барба?

Энчи үлөшкөн өрөккөккө жерин өрөккө сайын үлөжип алып, иштэп жаткан болзо, башка чыгып жаткан кижээ жерди канайтай үлөп бэрэр?

Жерин өрөккөлө үлөшпөй, тын тээзына үлөжип, иштэп жаткан жер болзо, башка чыгып жаткан улуска жерди канайта үлөср?

Энчи үлөжөрдө ер кижиле үй кижиле түйөй, тей үлү алар-ба?

Өрөккөлөрдөй энчинин айрып, жерин үлөштирер жердин комиссияларына жерлеринин аайынча келиштире, бир түйөй үлөп турар едил башка ежини Облсполком (губисполком) тургузуп бэрээ учур барба?

Жаггы башка чыккан өрөккө айлуурт турар (усадьба) жер үлүнө ас кэлгөн болзо, ол жаггы башка чыккан өрөккө жерлү жанынаг баш жердөй айлуурт турар (усадьба) жер бэрзин дег, сураар, алар учурлу.

Ондый жонниг башка чыгып жаткан кижизинө, өрөккөнниг жерин тын тээзына бодойло, үлөп бэрэр.

Ол тушта, башка чыгып жаткан улустын жерин жоннын эжизиле үлээр ол жоннын эжизи законго жарамыкту болзо ол-ла эжиле үлээр.

Кандый-да кижиле ончо түйөй болор. Энчи үлөжөр тушта эрдэ кижиле, үй-дө кижиле түйөй, тей үлү алар учурлу.

Облсполком (губисполком) жердин комиссияларына, өрөккөнниг энчи жерин үлээр тушта, жеринин аайынча үлөп турар едил, башка эжи чыгарар учурлу.

Ондый керектэрдн Обл-исполкомго (губисполкомго) кэм угузар, кэм сураар?

Облисполкомнын (губисполкомнын) етээн ежи бичикти кем јоптөөр?

Ондый керектэрдн Облисполкомга (гублисполкомга Облземуправление (Губземуправление) угузу эдэр.

Облисполкомнын (Губисполкомнын) тургускан эжи бичикти Наркомзем јоптөөр.

Өрөкөнн (бир билэ улусты) астатпас чачылтпас учуры.

Тыбып каяган төстү өрөкөнн (бир јурт билэ улусты) үлэшле астатпас едип өрөкөннн енчи алыжарын токтоодор постановкени бичик Облисполком (губисполком) тургузар-ба?

Ол не деген сөс?

Өрөкөнн октоа чачпас едип, ежини кем озо тургузар?

Кандый өрөкөлөр јерди октоа үлэшлэс едип ижи тургузар?

Јарин үлэжип гштээр, емээс үлү јокто јаткач јоннын ичиндеги өрөкө јерин үлэжип, айрылыжар учуры кандый?

Өрөкө бэйлоры јоп-лэ айрылышпай јадар дээс, мандый ежилү бөлар?

Орокони сүрэкэй астаг чачылтпас дээс Губземуправлениядан тил барза, Губисполкомдор Наркомземнан јоптү, өрөкөлөр энчи үлэжин айрылыжар тушта, сүрэкэй астаг чачылбазын дэп, айрылажары өйлү, эжилү болзын дэп, јакарын постановления тургузар учурлу.

Өрөкөлү јурт чачылып үрэлп айрылышпазын айрылыжары өйлү, эжияү болзын дэгэн сөс.

Онойып өрөкөнн октобос, чачпас эдип, ежини озо баштап Наркомзем тургузар.

Ондый ижи хуторларга, алднаг јэрлү јаткан тоолу айлдарга, өрөкөлөргө јараар.

Ондый ас, јагыстаг јаткан өрөкөлөр, эжизинег төмөн јэрлү болзо, үлэжэр учуры јок.

Онойып бир јоннын ичиндеги јурт айрылышпас, чачылышпас јоп эдэин дэгэжин, оны јоннын үч үлүдиг эки үлүү јоптөзө бөдэр, айлдарда каңча јылга айрылышпас өйин, эжизин бичиккэ салар, айрылышпас ежини үч јылдаг узак эдип болбос учурлу,

Өрөкө алднаг бөйлоры айрылышпаска турган болзо, јоннын кадааны јок болзо, ол айлдыг (өрөкөнн) улустары тэкши јоптү балор учурлу.

Ол өрөкөнүн айрылышпас болып, жөптөшкөн, ол киме креден ары законго жарап бектелер?

Терди өрөкө сайын үлөжип турган жок болсо, өрөкөнүн айрылышпас деп, жөптөшкөн жөнине кирижер учуры бар-ба?

Айрылышпас деген өрөкөдөн бир киме албаданым айрыза, ол киме өнөн енчи атарба?

Айрылып жаткан киме-ле өрөкө ичинде арткан улустын өртөдө енчилерин жөп-ле үлөжип болбой, кыйыш чакса кайдар?

Тердин Комиссиязы бойы болуп, айрылып жаткан киме канча-ла крөөлү айрып берейин десе, анчаны айрып берер-бэ?

Өрөкө ичинде арткан улус, айрылып жаткан киме, берзин деген акчаны, кэ-ле немени тургуза-ла төлөөр-бэ?

Өрөкөнүн айрылышканын волисполкомда бичибеген, бектебеген болсо, оны кайдар?

Өкөйүп бойы билкип айрылган өрөкөнү кандай деп, аяктаар?

тушта, калан, налог-ты салар тушка айрылбаган жагыс өрөкөө бодоор.

Ондый жөп волисполкомнун бичигенэ бичилген кийиндэ, жөн болып законго жараар.

Жок, кирижер учуры жок, жери өрөкө сайын үлөштү жөн, жерин үлөжип турар, айдарда түнгэйлэ-ол айрылышпас деген өрөкөнүн жери базада өшкөш үлөшкөн сайын асган, көптөп кубылып жадар.

Айрылышпас жөптү өрөкө ичинзиг албаданын айрылган киме жердэн үлү алып болбос, өскө жөөжөзинзиг үлүүн алар, үлүү учун акча-ла, ашла бэрзин дэн, салар учурлу.

Айдарда чыгып жаткан киминин энчизин жердин Комиссиязы билип бодоп бэрдирэр.

Жок, неменин өйи бар: ол өрөкөнүн көдрө жөөжөзининг үч үлүдинг бир үлүзинэн артык бэрбэс учурлу.

Өрөкө ичиндэ арткан улус, айрылып жаткан кимизинэ акчаны, ашты тургуза төлөн болгодый болзо, өйлу төлөөр, онынг өйи бэш жылдаг узак болбос. ол төлөмиргэ процент-барыш коштос учурлу.

Ондый айрылыш законго жарабас.

Жерин, жөөжөзин бойлоры алдана билкип үлөжип алган өрөкөнү, ол үлөшти закон-ла жөптөбөгөн болзо, жер-дэ кезү тушта, жер үлөжөр-дэ

Акту күчү-лэ јэр иштээр эжизи.

Төстү эжи.

Јерлү јондо акту күчү-
лэ иштэйтэн кандый ижи
бар?

Јерлү јон, јерин өрөкө сайын тунг-
эйлэп үлэжип алала иштэйтэн эжи
бар, оны общинный эжи дэп айдар.

Јерлү јондо, јерин иш-
теер база өскө кандый
эжи бар?

База јерди үлэшпэс, јерди бир-лэ
агылап кэстэрип алар (участкалап)
ол јерди көптөтпөс, астатпас, катап

Үлэшпэс эдип кэстирип алган болзо, ол өрөкөлөр јеринэ
Үлү јоктог јадар.

Ондый учесткалап кэскэн јерди, общинный јэрчилэп
астатпас-та, көптөтпөстэ, катап үлэшпес-тэ учурлу.

База кандый-ландый јер
иштеер өскө эжи бар-ба?

База јерди бир канча улус биригип
алып, нөкөрлөжип иштээр эжи бар,
ол не дэгэжин, бир канча өрөкө биригип алза, мал-аштын
коммуназы болзо, артель болзо, товарищество болзо, ол
ончозы алднан јэр иштээр учурлу.

Ол айдылган јер иштээр
ежилерди, јон ичинэ ка-
жызы төстү эжи болор?

Кандый-ла эжилэ артык иштэп јат-
кан болзо, јон тургускан болзо ол
эжи төстү эжи болор.

Јерлу јон азыйдаа јер
иштэп јаткан эжизин
таштап, јааыдан өскө
эжи таап јаткап болзо,
ој јонныа ичинеа бир
канча өрөкө јааы эжи-
ле иштебей, ески аай-
ынча иштеерге турган
болзо, оны кайдар?

Эски аайынча јадар күүндү өрөкө-
лөрди, эски аайынча јатырар, ондый
улуска үлү јерин база бир башка јер-
дин агылап кэзип бэрэр.

Јерди өрөкө сайын үлэжэр эжи.

Јерди өрөкө сайын
үлэжер эжи кандый учу-
рлу?

Јерди өрөкө сайын үлежер эжи,
јоннынг ичиндэги канча-ла бар өрөкө,
јоннынг кэзүлү јерин тэкши үлэжэр
учурлу

Ол үлэштү јерди кубу-
лтар-ба?

Јерди өрөкө сайын үлэжер тушта,
үлү јэр өскөлөнип, солынып, астап,
көптөп кубылып турар.

Јәрди өрөкө сайын үлэ-
жэр эжилү јон, јәрди
түңгәйләп, таң үлэжэр-
де канайып келештилер?

База кандый үлеш бар?

Јәррди түңгәйләп тәкши үлэжэр
тушта, кәстирик алган јәрди кәдрөзин
кәлиштирәр.

Кәзүлү јәрди кәдрөзин кәмјип, тә-
кши үләшкеләктәг озо, үлү јәрди
тәңдәйтән болзо, кажы улуска ко-
жып, кажы өрөкөдөг астадын јәрди
кәлиштирә үлээр.

Јерди көптөдөринә,
астандарына јөптөнбөй
турган өрөкөлөр бар
болзо, оны кайдар?

Айдарда јәрди кожорын кородорын,
үч жылдыг бажында бир үлэжэрбаш-
тап-ла аш салардаг озо үлэжер дән
јөлкө кирбәгән өрөкөлөрдиг сурага-
нынча әдәр.

Јерди еткши үлэжэр
әжини канайта тургрдар?

Ондый үлэжэр әжини јонның уста-
вына, приговор бичигине чокумдап
чийип салар.

Јерди устав бичигенә
бичилетен кандый әжи
бар?

Ол бичиккә айдылатаны, кандый
јәрләр (кра, покос, малдыг одоры)
үләштү болор, канайта үлэжэр, тын
тоозына-ба, иштээр кижибә, јәрдиг
айынча, ол әмезә аш-өлөг јакшы бү-
дәрин ылгап үлэжәрин ончозын чо-
кумдап бичиир.

Оног ары, ол уставка канча жыл-
дыг бажында үләжип турарын салар
јәрди кандый эжилү иштээрин айдар
база артыкта јәрди кайдарын бичиир.

Губер (область) ичиндеги
јерди үлэжәрин кем
башхарып барзәр?

Губердыг ичиндә јәр үлэжәр әжи-
ни јәрди иштеп јаткан аайынча Губ-
исполком (Облисполком). Губзәму-
правление (Облземуправление) Нар-
комземнаг јөптү мындыг әжи бол-
зын деп, бичик бәрген болзо, оның
аайынча Губисполком јәр үлэжәр
әжи тургузар.

Ондый постановлениә ту-
ргускалак тушта, јер
үлэжер керекти кем би-
лер.

Ондый әжини јәрди тәкши үлэжәр
тушта јон бойы таргузар.

Јон бойының тургускаа ежи-ле јерди тэкши тунейлеп улежип алган болзо, ондый јерлу јон губиспэлкомның јерди тунейлезин деген постановлениязы-ла јерди катап улзштирер, теңдеер учуры бар-ба?

Јок, јон јерди катап улзшпэс-тэ, катап тунгэйлэбэс-тэ.

Участкалап јэр иштээр учуры.

Участкалап јер иштээр учуры кандый аайлу?

Участкалап јэр иштээр дэгэни, јонныг ичиндэги јерди катап улзшпэй, өрөкө бирлэ алган јеринэ, чачынгыда, бөлүк-тэ болзо, алды-алднаг иштэп јадар.

Участкалу чачыну иштэп јаткан јердин, иштээр јери кандый болор?

Участкалап јэр иштээр ежилу јонныг иштээр јерлери, башка-башка јердэ чачыны болор.

Јерин алдана башка кестирип алган кижинин улу јери кандый аайлу болор?

Алднат башка јэр алат кижиниң јери, ижи (кра-өлөги) бир аай агылу јагыс јердэ болор.

Јерин башка кестирип алган өрөкөниң јурт турар јери кайда болор?

Јерди башка кестирип алган кижиниң айл-јурты јуртгыг ичиндэ кожо болор.

Хуторга айрылып јаткан кижиниң айл-јурты турар јери кайда болор?

Хуторга айрылып јаткан өрөкөниң айл-јурт турар јери, ол алган јериндэ кожо кэзилэр, айдарда хутордаг јер алган кижиниң оргозынаг хуторга көчөр учурлу.

Участкалап јер иштээр эжи кажи кээдэн ары законго јараар?

Јерди участкалап иштээр эдил јөбин будурин, јэр кэзу тушта бичиткэн күнүнэн ары эжилэнип, законго јараар.

Участкалар иштээр база кандый эжи бар?

База јерлу јон приговор бичик-лэ участкалап јэр иштээр эжи тургузар.

Участкалап јер иштээр ежини јаыдан тургуза канайта тургузар?

Јагыдаг участкалап јерди улзшкэн тушта, кажы-ла өрөкениң иштээр улу јерлерин приговор-бичиккэ чийгэн јон лэ үлэжэр.

Азийда т̄ јерин учтаткалап иштэп ежилэнип калган јон болзо, өрөкө сайын иштаар јердиң кемјүүн канайта келиш-тирер?

Јердең блааш болзо кай-дар?

Участкалап чачыгу иштэп јаткан јерлү јонның ичинде кажы бир өрөкөниң јерин кубулар, солыыр, өскө јер бөрер учур бар-ба?

Анда-мында јаткан чачы-ну өрөкөлөрдий иштеп јаткан кезүлү јери база канайта кубулар учур бар?

Оноң өскө, участкалап иштэп јаткан јерди кубулар учур бар-ба?

Хутарлап јаткан, база алдынаң башка јерлү јаткан өрөкөлөрдий јерлерин кубулар, өскөртөр учур бар-ба?

Хутарлап јаткан, база алдынаң јаткан јерлү өрөкөлөрдий јерин кандый тушта кубулар, өскөртөр учур бар?

Ондый јонның ичиндеги өрөкөлөр, озодөп бери иштэп јаткан эжилү јерин иштээр, ол јердөп блааш-талааш чыкпаза, јаантайын иштээр эжилэ участка јерн ол болып турар.

Балааш-талааш болзо, өрөкөниң иштэп турган јерин, јердиң кпмисиязы аайлап үлөп бэрэр, блаашту кэрэкти угар тушта, јонның постанвления бичигин көрөр, база кэрэги улус алдырып угар, кэрэктиң чын јарты на чыгып алала, кэрэкти бүдүрэр.

Јонның јерин кессэ, эмээ государства јер кезү этсэ, анда-мында чачыгу јаткан өрөкөлөрдий иштэп јаткан јерлерин кубулар учурлу.

База участкалап иштэп јаткан јерди, государстваа кэрэк боло бэрзэ айрып алар учур бар.

База јонның көп јаны јөптөзө, јерди јарандырып иштээр дэзэ, јерди элбедиң иштээр дэзэ, јонның постанвления—бичигилэ азийдагы иштэп јаткан участкалу јерлерди катап үлөжэр, солыыр, кубулар.

Ол јерди кэстэрип алган, иштэп јаткан улустаң јөби јокко, олардың јерин кубулып болбос.

Олардың јерин тэкши јер кезү болзо, катап кэзэр, кубулар, ол эмээ, ол јер, государстваа сүрэкэй кэрэктү боло-бэрзэ, кубулар, өскөртөр.

Мал-ашты, ишти — ташты
жарандырап көдүрөр ежи-
ни кем тургузар?

Мал-ашты, ишти-тошты жарандырап
көдүрөр кэрэкти, жердин аайынча кэ-
лиштирип Наркомзем тургузар.

Нөкөрлөжип жер иштеер учуры.

Нөкөрлөжип жер иштеер
учуры кандый аайлу бо-
лор?

Нөкөрлөжип жер иштээр учуры-
канча-ла нөкөрлөшкөн өрөкөлөр, иш,
тээргэ алган жерди, тэкши кожо иш-
тээр, ол жердэг өрөкө сайын үлү
чы арбас, үлөшпөс.

Жерлү жондорло, нөкө-
рлөжил иштеергежи жү-
ртт, ол кандый учурлу?

Жонунг ижи сүрөкэйи тузалу, түжү-
мдү болзын дөп, ондый эжини тур-
гузат.

Жерлү жон, жерин нөкө-
рлөжил иштээр ежилү
болзо, өрөкө сайын жер-
ди үлөп, кем жип берер-
бе?

Жерди артэль сайын, эмээ нөкөр-
лөшкөн тоолу өрөкөлөргө, өмөлө
иштээр эдин үлөштирэр, эмээ срай-
да үлөшпөс, жон-ла көдрө жаба иш-
тээр.

Артельдүй члендериний,
емезе нөкөрлөшкөн өр-
өкөлөрдий үлүүн ка-
найып көлиштире, бодо-
ор?

Ондый жерди жаантайынг иштөп тур-
ган эжилү жердэг кэлиштирэр, ол
эмизе жерди катап тэкши үлөжөр
тушта кэлиштирэ бодоор.

Нөкөрлөжип жер иштээр
улуска нени едерге ке-
рек?

Жерди нөкөрлөжил иштээргэ тур-
ган улус биригэргэ приговор бичик
эдэр, договор (жөн) бичик эдэр; онын
кийиндэ устав (иштээр эжи) бичик
эдэр, база жер кэстирип алар акта—
бичик эдэр кэрэк.

Жерди нөкөрлөжил иш-
теери тоолу-ла жылга
болгон болзо, оны кай-
дар?

Тоолу-ла жылга нөкөрлөжил жаткан
улуска устав бичик кэрэк жок.

Јерди нөкөрлөжип иштетип улустың бириктен приговор, договор бичигине нени бичиир?

Јерди нөкөрлөжип иштееп ежилү јеряу јонның, устав бичигине нени бичиир?

Ол бичикэ эг баштап салатаны: канча өрөкө ллус, кандый иш иштээргэ биригип јатканын салар, ол товариществаның адын салар; оноң ары, ол товарищества бэрилип јаткан јердиг кра-тоозын салар, оның кийиндэ өрөкө сайын канча крадаг јер кэлижип јатканын салар. Оны өрөкө зайын үлэжэр эжэлү болзо салар.

Ол товариществаның бөйныг адынаң, јаринэң өскө бичийтэни мындың эг баштап, товариществаа јагыдаг члэн улус јудар учурын салар база оноң чыгар кижиниң эжизин салар; экинчизи, тудынар—кабынар јэлсэл аларын оны тудынар аайын бичиир; үчүнчизи, биригип иштээр эжизин тургузар, база тудынар—кабынар кэрэктү јэлсэлэрдэ бириктирэр кандый-ла машиналарды, салдаларды члэндәрдиң нэ-лэ јөөжөзин бириктирэрин бичиир; дөртинчизи, ол уставка јерди канайта иштээр эжизин салар, ол нөкөрлөшкөн улустың канайта биргип иштэйтэнин салар;

бэжинчизи, ол нөкөрлөжип өмөлө иштэп тапкан ашты үлэжэр эжи тургузар.

эг учунда, ол товариществаның барып түбиндэ токтойтон учурын, шак мындың болзо токтоор дэп, шүүжэр, база кандый-ла законго јарар эрмэк, шүүлтэ бар болзо, ол устав бичиккэ бичип салар.

Ол товариществадын чыгып јаткан член кижиниң, оноң алер немэзи не болор?

Чыгып јаткан члэн, ол товариществедаг канча иштэгэн учун төлөп бэрзин деп сураар, база ол товариществеда оның тудунар—кабынар нэмэзинэң. машинадаг бир нэмэ ондо арткан болзо, оның баазын нэкээр, аш арткан болзо, база-да нэкээр учурлу.

Чыгып јаткан члэн кижизинэң, ол товарищество нени некеер?

Ол чыгып јаткан кижизинэң, товариществедагы чыгым эткэн болзо, ол чыгымды товарищество чыгып јаткан кижиндэн нэкээр.

Ондын блаашту керектэ-
рди кем едэр?

Товариществохыт члэни
ашты кескелөктэ, са-
гылгазакта айрылып ат-
кан болзо, ол аш кези-
лип, сөгылган кийинде,
онон үлү алыжар учу-
ры бар-ба?

Ол товарищество общин-
ный (жерди өрөккө сай-
ын улежип иштээр) ежи
јаар, емезе участкалап
(жерди үлөшпей иштээр)
ежи јаар јайлып, нөкө-
рлөжөр ежини токтоодып
јаткан болзо, ол това-
риществаныт члэндери
үлү јерлерин канайта
аайлажар?

Ол уставта члэн сайын
улежер учурын бичибеген
болзо, кайдар?

Сельско-хозяйственный
коллектив, государства-
нын (казнаын) јерин-
де болгон болзо, ол кол-
лектив токтооп јаткан
болзо, онын јери кемге
берер?

Ондын блаашту керектэрти јердинг
комиссиязы эдэр.

Ол аштаг бойыныг үлүүн алар
учур бар.

Ол товариществаныг устав бичи-
гинэг көрүп, член сайын канайта
јерди үлээр эткэнинэг улам билип
аайлаар.

Айдарда, товариществаныг көдрө
јууны приговор бичик-лэ члэндэринэ
јер үлөп бэрэр.

Ондын јерлер, јердинг башкаруудын
колына барар.

Јон-ла өмөлөжип иштеери.

Јон-ла өмөлөжип иштэ-
ер учуры кандый аайлу?

Јон улус биригип, өмөлөжип, нэ-лэ
күчин, јөөжөзин, тудунар-кабынар
јэпсэлдэрин бириктирип алал, кра-
тартып, јер үрэндөп, аш кезип, өлөң-
чаап, јууп, нэ-лэ ишти иштэгэнин
јоп-ла өмөлөжип иштэгэн дөп айдар.

Јон-ла иштеер ишти канайта јөптөөр.

Ондый өмө ишти јонның көп јаны јөптөзө, јөп болор.

Јон-ла өмөлөжкя иштеер иш, јерди, јерки канайда иштеп јаткан јерлү јон болзо, түйей јараар-ба?

Јэрин канайта-да иштэп јаткан јон болзо, түйгэй-лэ јон-ла өмөлөжип јэр иштээр. Оног болгой, јэрлү јон јэрин хуторлап-та иштэп јаткан болзо, бир эбэш јерди јон-ла иштээр-гэ артырар учурлу.

Ол јон-ла јэр иштээр кэрэкти, албатаа сүрэкэй јарлап турар кэрэк; нэниг учун дэзэ, ондый өмө иш јэрдинг ижин сүрэкэй јарандырып јат.

Јон-ла јер иштээр ежини канайта едер?

Јон-ла иштээр иштиг эжизин јонның уставына, эмээ приговорына бичиир, ол бичикги волисполком јөптөөр.

Јон-ла иштеер ишке јонның көп јоны кирбезэ кайдар?

Айдарда, јоптонип турган јаныг ас јаны, јонның јэринэиг, эптүүнэиг јэр айрыдып алар, јон ол јерди айрып бэрбэй барар учуры јок.

Јерди катап кезер тушта, јон-ла иштеп турган јер бар болзо, ол јер јонго туруп калар-ба?

Ээ, ондый јэрлэр јонго туруп калар, оо үзэри јон-ла иштэгэн јэр, јонның үлү јэринэиг артыктажып-та турган болзо, ошкош јонго туруп калар.

Ол нэ ондый дэгэжин, государства ондый јон-ла иштээр ишти сүрэкэй јарадып јат, канайтала болыжын јэтирэр учурлу.

Јэрин өрөккө сайын үлэжип иштээр эжилү (общинное землепользование) јонның јэрин катап үлэжэр учуры.

Јэрин өрөккө сайын үлэжип иштеер эжилү јонның јэрин катап үлэжэрин кем башкарат?

Јерди катап үлэжэр сайын, јон приговор бичик эдип турар, ол приговорајонның көп јаны кол салза јараар.

Ол приговорга нени бичирид?

Приговор бичикэ јаспай бичиир кэрэк мындый кандый јерләрди үлэжин јатканын салар; онын кийиндэ јерди тын тоозына-ба, иштээр кижилэ үлэжэр-бэ, эмэзэ алыштыра тында тоозына иштээр кижидэ тоозына үлэжэр эткенин јарт бичиир.

Онын кийиндэ, өрөкө сайын канча крээлү јэр кэлишкенин чийер; ол приговорга база канча јылга үлэшкенин чийер: үлэжэрдэ үлэшкенин арттык ташкан арттык јерди канайта иштэп турар эжизин тургузар.

Јерди катап үлежерде, ончо өрөкөлөр текши түйей үлү алар-ба?

Ээ, јерди катап үлэжэр тушта, ончо өрөкөлөр текши, арттык кепэги јок тең үлү алар учурлу.

јерди катап үлежэр тушта, айл-јурт турган, чеден-чулан турган јерлерди үлежэр-бэ?

Јок, ондый јерләрди катап үлэшпэс.

јерди үлежэр тушта, садту, виноград агашту база кандый өскүргөн баалу агашту јерлэр, үлүге кирер-бэ?

Ээ, ондый јерлэр тоого кирер.

јерди катап үлежэр тушта, сазын кургадып, субактап, тажын, аганы арлап јарандырып алган јер, ол еезине туруп калар учур бар-ба?

Ээ, ондый јерлэр, оны иштэгэн эезинег айрылбас, онын колына туруп калар.

Ондый јерләрди өзөгү еезинэ берерге келишпезе кайдатач?

Айдарда, ондый јерләрди өскө улуска чыгарып бэрэр.

Ондый јерләрди чыгартырып алган улус канайтар учурлу?

Ондый јазалду јэр алган улус, ол јердин төс эезинэ, онын иштэгэн јоболтозын төлөп бэрер учурлу.

Јонның јәрди үлөжөр деп, еткен приговор бичиги кажы крездәй ары кэрәкә јараар?

Јонның јәрди үлөжөр деп, еткен приговор бичикти волисполком јөптөгөнкийининдә јараар оның кийининдә, јәрди үлөжөр.

Јер үлөжөр приговорды јаратпай, јөптөбөс учур бар-ба?

Јер үлөжөр приговорда канайта канайта үлөжөтән әжизин чокумдап салбаган болзо, әмәзә кажы өрөкөлөргө комдалу јарабас әдип салган болзо, ол приговорды јөптөбөс учурлу. Ол приговордаг, катап јер үлөжөргә јарабас, шак мындый тыртык табылды деп, јартын бичийлә ойто бәрәр учурлу.

Приговор анайып јарабай калза, јон кайдар?

Айдарда, јон јастра еткәнин катап тўзээр, ол әмәзә, катап јер үлөшпәй токтоор.

Јердин кодекс-занында кыра тартар јерди кача јылдың бажында үлөжөр еткен?

Кра тартар јерди, үч јүзүн аш салар јер болзо, тогус јылдың бажында катап үлөжөр, дөрт јузун аш салар болзо, онәки јылдың бажында катап үлөжөр еткән.

Ол өйи јеткәлектә, катап јер үлөжөр, өскө әжи бар-ба?

Јерин јарандыра иштээргә турган болзо, ол өйи јеткәлектә јерди катап үлөжөр.

Кандый болзо, ондый өәлот?

Јон огоштоп иштәп јаткан краны көптөдип, әлбәдип јаткан болзо, үч јүзүн аш саларын токтоодоло, көп јүзүн аш саларга турган болзо, ол тушта өйи јеткәлектә јерди катап үлөжөр.

База кандый болзо, јерди өйинән өзә үлөжөр?

Јонның кәзүлү јерининг бир канчазын казна болып ийгән болзо, әмәзә јонның јәгинизг бир канча јерди айра кәзәтән болзо, әмәзә, јер кәзү болып јаткан болзо, катап јерди үлөжөр.

Јерди катап үлөжөрдәй ортозында, үлү јерди кожып, кородып турар деп, айдылган; айдырда оны канайта кожып кородып турар?

Онойып јерди кожөр, кородор, јон приговор тургузар, ол приговорга кажы өрөкөбө јер кожөтөнүн, кажызынаг кородотонун чокумдап бичип салар.

База канча крәәлу кожып јатканын кородып јатканын бичиир.

јерди кородор, кожор,
јонын приговоры, кажы
кreedоn ары законго
јараар?

јөлкө кирбеген улус,
комдал берип койгон
болзо кайдар?

Айл-јурт турар, база өлөн эдэр — јэр- ләрдиң учуры.

Өрөкөле болгоны кан-
дый правалу болор?

Айл-јурт турар јер деген-
ни не?

Айл-јурт турган јерлерди
катап үлер, теңдеп тү-
пейлеер учур барба?

Кандый-ла өрөкөннн
айл-јурт тудар јерлери
онч- түйей болорба?

Кажы бир өрөкөлөрднн
турган јерлери артыкту
болзо, емезе тутак болзо
оны кайдар?

јон деревненин айл-јурт
турар јерди елбедер учу-
ры бар ба?

јер кезү тушта, хутор-
га, алды-алдыкан јер
кестерип алаган өрөкө-
лөр бар болзо, ондый
өрөкөлөр айл-јурт ту-
рар јерлерин деревнн
ичиннн алар-ба, албас-
па?

Јоннын јөпкө кирбэй турган јаны
ондөрг кунинг туркунына, јердинг
комиссиязына комыдалын бэрбээ
јерди кородор, кожор деген приго-
вор, законго јарап, јерди кородын,
кожып улээр учурлу.

Айдарда, јерди кожор, кородор
болгон приговорды, ол комдалдын
аайы чыкканча сакыдар, јаргы үзүл-
гән кийиндә јерди кожор, кородор.

Өрөкө-лә болгоны јоннон, дэрэм-
нә — јердәнг, айлы — јуртты турар јер
үлөп чыгарын бэрзин дән сураар.

Айл-јурт турар јер (усадьба) дэгән-
ни; јурт турган — дэрэмне јердәги ай-
лдар, туралар, чәлән — чулан, маала
сад, дәгирик чәден турган јерләр
ончозы айл — јурт турар јер болор.

Јок, айл-јурт турган јерди ката
үләбес, тәгдәбәс, кочүрбәс, јурт
улус, тәкши јөптү болзо, кубултар.

Эә, ончо-ло өрөкөлөрднн јерләри
тәкши-лә түнгәй јангыс кәмјүүлү
болор.

Ондый јерләрди өскө өрөкөлөрднн
јеринннг айрып түгәйлээр, јердинг
јаманын, јакшызын база бодоор.

Эә, јон башкарып, айл-јурт турар
јерләрдинг әлбәк јерлү өрөкөлөрднн
јерләринннг, ас јерлү айлдарга айрып
бәрәр база јангыданг кожылган өрө-
көлөргө јангы јердәнг бәрнн турар.

Ондый өрөкө, турган јериннә — үч
јылга чыгара турар, үч јылданг өт-
көн кийиндә, олардынг усадьбала-
рын, өскө өрөкөлөргә (эмәзә јонго)
ойто табыштыраар учурлу,

Өлбй едер јерлерди канайта үлештирер, канайта келиштирер?

Јапыс јоннын ичинде, өлбн едер јерди кра тартар јерден башка ежнлү эдип, үлештирер учур барба, кра тартар јерди малдын тоозыла үлээр учур барба?

Өлбн едер јерлерди катап үлөжөтөни өйлү жыяду болор-ба?

Өлбн едер јерлерди катап үлөжер тушта, сазын кургадып, субахтап агаш-тажын арчыл, жарандырган јер өл еезине туруп калар бар-ба?

Јер кезү тушта, онойып арлаган јазалду јерлердин бир кезигия, уяуге түйеилеп алып барган болзо, оны кайдар?

Јрелү јон, эмезе аяднай өрөкө, јонун јериней башка јерде өлбн едер јерлү блязо, хутардын өл емезе отрубтын участкасында болзо, ондый јерин кузултар-ба?

Өлбн едер јерлерди јон-ла жарандырзын деп Губисполком бичик едер учур бар-ба?

Өлбн едер јерлерди, база кра тартар јер-лэ түйгэй бодоштырып келиштэрип үлээр.

Јок, ондый үлэш келишпэс, кижиеэдэ малга-да түйгэй үлээр, јангыс аай эжи болор.

Губземуправления өлбн чабар јерди катап үлээргэ кэрэк болды деп Губисполкомга доклад этсэ, Губисполком өлбн едер јерлерди үлөжөтөн, постановление тургузар учурлу.

Ээ, ондый јерлер, ол јазаган, жарандырган эезине туруп калар.

Ол јерди јазаган ээзи, јериниг учун, эмезе бир кезигин алган болзо, аргы алган кижидэй иштэгэн ижин төлөдип алар.

Ондый өлбн едер, агылу башка јерлерди, јер кезү тушта өскөртөр катап кэээр.

Ээ, Губземуправлениянын айтканынча, Губисполком ондый постановления тургузар.

Јэр айрып бэрэр учуры.

Бир өрөкө алднат, эмезе база тоолу өрөкөлөр айрылала, алднат башка јер алып јадар учур бар-ба?

Онойып айрыларына јоннын јоби керекпэ?

Јерди тәкши катап үлөжөр тушта, айрылып барар өрөкө јоннын јоби керек-пэ?

Канча крээлү јер айрып берзин деп, сураар?

Онойып јер айрып берер тушта, јердин јакшызин јаманын бодоштырар келишгирер учур бар-ба?

Онойып айрылган башка өрөкөлөр, јерин иштээр башка ежи тургузар-бе?

Јерди көдрөзин катап көспөй турган болза јон ичиндеги јерди катап үлөшкөлөк тушта, кажы бир өрөкө айрылып башка јер алып, айрылатам дезе, оны кайдар?

Јаан јурт болзо, өрөкөзи еки јус бежоннон ажра болзо, јер айрып берер кэрегине канча кижиле јууларга керек?

Јерди өрөкө сайын үлөжип иштээр база участкалап иштээр эжилү јоннын ичиндеги өрөкөлөр болзо, болзо бир өрөкө алднат, эмезе тоолу өрөкөлөр биригип алала, јоннын эжин тәктоодоло. алднат јер алып, айрлар учур бар.

Ээ, јоннын јоби кэрәк болор.

Јок; ол тушта јоп кэрәк јок; јерди—тәкши үлөштирип, кәзип турар тушта, кандый-ла өрөкө айрылайын дезе. алднат башка јерди база бир јердәг кәстирип алар учурлу, оо јоннын јоби кэрәк јок.

Катап јер үлөжип јаткан јондо, канча крадат, кәлижип турган болзо база анчадат—ок ойрып бэрзин деп сураар учурлу.

Ээ, јердин јакшызин, јаманын кәлиштирер, бодоштырар учурлу.

Онойып айрылган улус, јер иштээр эжини бойларынын санаазына кәлишкәнчә тургузып алар учурлу.

Андый болзо, јоннын бәш үлөзинин бир үлөүн јуур, айрылатам, алднат јерлү јадатам деп, ол улуска угузар, јон эрик јок айрар, јерди айрып бэрер.

Ондый јоннын, бәжән өрөкөдөг өрө улус јулала, јер айрып бэрерин јөптөзө, законго јараар.

Јерди канайта айрып бэрэр?

Јерди айрып бэрэрдэнг, озо, јерди тын тоозына-ба, иштээр кижилэ-бэ, үлэжэрин шүүжер, ол эмээ, алыштыра тын-да, иштээр-дэ кижилэ тоозына үлэжэр эднн јөлтожип алар.

Ол үлэжэтэн үлү, јердиди кемјүү айрылып-та јаткан кижее, артып налган јон да улуска, түгэй болор-ба?

Ээ, үлэжэтэн үлүү кажы-да јонына өрө төмөн јок јангыс кэмјүүлү, тэкши түгэй болор учурлу.

Кра таргар, өлөг эдэр малдын одоры кэчдэ-ла иштээр үлү јерлер ончо түгэй үлүштү болор-ба?

Кра таргар, өлөг эдэр, малдын одоры, нэ-лэ иштээр јерлер, ончозы түгэй, тэн үлүштү болор учурлу.

Јер айрып бэрэрдэ кичээйтэн база кандый керек бар?

Јерди айрып бэрэр тушта, айрылып јаткан улустынг-да, артык јоннынг-да иштээр јери элгү кэлижэрин кичээп айрар.

Ол нэ деген сөс?

Кажызынынг-да јери анда мында чачыгу болбозын, ас јер кысташпазын, раак болбозынг. границалары түс болзын, јери суулу болзын, јолду болзын, база нэ-лэ јер кезүдиг законына кэлиштирэ айрып бэрзин дегэн сөс болор.

Јерлү јон, јер иштээр ежизин кубултып алган болз, ол јоннон бир канча өрөкөннн јерлү айрып сазган болз, ол јоннон база катап өрөкөннн айрылар учур бар-ба?

Катап өрөкөннн айрылза өлнн јэгкэлэктэ катап јерди үлэ икэдиди боло-бэрзэ, оны јон јөлтоооозо айрылып болбэс.

Үерди катап текши
Үлөжэр тушта, база јер
айрып бэрер тушта ка-
найтар?

Кичээйтэн кэрэги мындый: озолоп
јон јулала (сходкаа) нэлэ кэрэктэ-
рип ажындра шүүжип алар, јонның
ичиндэ блааш талашту сөс јон бол-
зо, јонның (јонның) јэр айрып бэ-
рэр дэп эткэн приговор бичигин Уез-
дын Земельный Управлениязы јоп-
төөр, оның кининдэ јерди үлөжэр,
айрар. Уезтыг Земельный Управе-
ниязы ондый кэрэкти эки нэдэлидэнг
өткирбэй көрөр учурлу.

Јонның бир јоны блаашту болзо
јобинэ киришпээ, комыдалду улус
јердинг комиссиязына јонның эткэн
приговоры јарабады дэп, комыдал
бэрэр учулу ол комыдалды јердинг
комиссиязы јаргылап үскэн кийнидэ
оның приговорын Уездтыг Зем-Уп-
равлениязы решентрировать (јоптөөр
эдэр)

Акту күчү-ле иштээр јердинг бэктэлэр башкарылар учуры.

Акту күчү-ле иштээр
јер, акту күчи-ле иш-
тээр албатының колына
кажы кередең бери ки-
рип бектетги, башкары-
лды?

1922 јылда Май айдың 22-чи кү-
нүндэ јер иштээр төстү кодэкс за-
кон башкарылып бүткэнэнг бери бу-
эмди тургуза иштэп јаткан јерлэр
гөдрөзи дэрэмнэлэрдинг колында
болып бэктэлди,

Закон база нэни кичеер?

Земельный органдар, волостардың
Уездтыг, Губердинг совет-јуундары
акту кү-чилэ иштээр јерлэрди зако-
ннон кыйдырбай чын иштээр алба-
таа үлэзин дэп, постановлениялар
тургузуп турзын.

Өнөн бери дэрэмнелер-
ди, волостарды, тү-
нейлеп тэндери тэкто-
ор ба?

Ээ, токтоор онон бери дэрэмлэ-
рдэ, велестордо јерди тэндэп түнгэй-
лэбэс учурлу.

Эмди јерди не керэктү
кээип јат?

Албатыга јер иштээргэ энтү бол-
зын дэп чачуну болбозыг, јери сүрә-
кэй раак болбогы дэп, јерди кэ и
јат.

Јеринде блаашту кыйышту ермек јок јон болзо, база кчидый сельско-хозяйственный об'единениялар болзо, ондый јерлерди земельный органдар кайдар?

Городтордын јерлерин учуры, база государстванын (казканын) јеринин учуры?

Городтын јаны дегени не?

База кчидый јерлер городтын јери болып таолор?

Городтын јерлерин канайта темдектеер?

Ол ишти канайта бұдурер?

Городты јаандадар керегинде, городтын айландра јерин кубултайын десе јапыртып кескедий керек болзо, ондый керекти кем баштап угар?

Јоп јок болзо кайдар?

Городтын јерин јабында кезер проекты (бичикти) кем јөптөөр?

Ондый јерлэргэ земельный органдар государственный запись эдэр, иштэп јаткан јерлерин тоолоп, кэмјип границалар тургузып регистрація эдэлэ, јонныг колына бичик табыштарып бэрэр.

Јердинг кодэкс законы канчала гороттын јанындагы айландра јерлер ончозы городтыг болор дэп айдат.

Городтыг јуугында јерлерди Август айдын 1 кунэнэн 1922 јылдаг бэри городтыг совэды билип турган болзо-ол јерлер ончозы городтыг јерлэри болор.

Ол городтыг гранина јуук, крэстьян иштэбэй турган јерлер база тўгэй городтыг јеринэ кожылар.

Городтыг јерин јердинг аайынча тэмдэктээр, эмэээ планга салар.

Кэрэк болгон тушта, городтыг Совэды угусса, эмэээ айландра јаткан јондор сураза городтын јерин, јер кэзүдинг эжизинчэ кэзии бэрэр.

Ондый ишти түргэдэн, нэ-лэ иштэн озо бұдурэр учурлу.

Ондый кэрэкти городтыг Совэды баштап угар, ол эмэээ Народный Комисариат по Внутрэним делам угар.

Јоп јок болзо, ол кэрэк ВЦИК-тын Президиумына барып үзүлэр.

Земельный органдар јөптөөр.

Городтың ежизин кэм тургузар?

Оның эжизи башка законду болор Городтың јерин јердинг органдар башкарып болбос.

Город ичиндеги башкарап законды, ижини кэм тургузар?

Ондый башкару законды Нарком-внуддел-ла Наркомземның бэргэнинчэ ВЦИК-јың Президиумы тургузар.

Городтың јерини ары јанындагы јерлер кэмдид болар?

Городтың јэрэниг ары јаиындагы јэрлэр кэм-дэ кижини иштэгэн болзо волостың јеринэ кожылар, јердинг органдары билэр учурлу,

Городтың коммунальный предприятиялары иштеп турган јерлер, субактар суу айрып агыскан јерлер, совхэзтар, база кандый јерлер кандый болор?

Ондый јэрлэр ол-ла предприятиялардыг бойына болор, бэрилэр.

Городтың јериндэ коммунальный предприятияларына кирбеген учреждениялар, предприятиялар иштеп јаткан јерлер бар болзо, ол кандый болар?

Ондый јэрлэр, база ол-ок учрежденияларга, предприятияларга бэрилэр.

Городтың улустары сельско-хозяйственный иш иштеп јаткан болзо, ол јерди законны аайынча кестирип алган болзо, андый јер кандый болор?

Ондый јэрлэр ол-ок городтың улусына туруп калар, акту күчү-лэ јер иштээр законыг аайынча.

Ондый улус јерлү јон болып биригер учуры бар-ба?

Ээ, биригер учуры бар.

Городтың јеринэ кожылар ойи јетпеген јерлерди албадал кожып алза, ондый керехти јердин кодекс-законы кайдар деп, айдып јат?

Јэрдэнг блааш болбос кэрэгиндэ городтың Соведы городтың тыштына нэни-лэ эдэргэ турган болзо, озоло план бичик тургузар.

Городской совет планын еделе, утвердить (jöp-tögön) кийнинде, jонго жарлар, угузып салган болзо, онын кийнинде ол jерге едерге турган немени едер-бе?

Ол jер городко керектү боло берзе, ондогы еткен — туткан jепселди кöчүрзе, кöчүрген чыгымы кемге түжер?

Городко жуук jерлерге jурт турул, ол емезе коммуналкный построикалар едип турза, городтын турган jери кандый болор?

Jерди онойып кезер тушта, оо кандый улус кожо турар?

Городтын jери керэгинде тургускан кодекс-законнын статьязы городтын jанындагы оок jуртарга, пасап, слобода, местечко деп, jурттарга туней jараар-ба?

Государстванын (казнанын) jериний учуры.

Кандый jерлер государстванын (казнанын) jери болор?

Жок, болбос, jэнгил, бускадый нэмэ эдэр; онон öскö, азын-да эткэн jурт бар болзо, оны элбэдэр.

Ол jепселди, jуртты туткан улустын мойнында болор, кöчүргөн чыгымда ологорго түжурэр.

Городтын турган jерин кезип элбэдэр, ол жагы jурт турган jер городко кожылар.

Jерди онойып кезер тушта оо кижэр jаны: городской Советтын представительдары, волисполкомнын представительдары база учреждениялардын, организациялардан, предприятиялардан jерлү jонног алданг jерлү улустаг кожо улустар турар.

Ээ, тунгэй jараар учурлу.

Акту күчү-лэ jер иштээр албатаа городторго тэкши үлэл бэргэнинэг арткан jерлэр, государстванын (казнанын) jери болор.

Агашту, тулу, ташту, жерлер, алтын, мөнүн, таш көмүр казар жерлер, темир жолдор турган жерлер, крепость (шибе) турган жерлер госу­дарстванын жерине тоолор-ба?

Он­дый жерлерди кем билер, кем башка­рар?

Он­дый жерлерди иштәп божогон кийинде кайдар?

Кандыйла керектү жерди канайта госу­дарствадан айрып берер, оны ой­то госу­дарстваа канайта кожор?

Госу­дарстванын (казна­нын) жерин канайып анылаар?

База кандый жерлер ка­зна жерине кожылар?

Госу­дарстванын жерлерин кем билии башкарып жадар?

Наркомзем озы канайта билип, башкарып жат?

Казнанын жерин госу­дарстванын, учрежде­нияла­рына, предприятияларга, организацияларга база тэгин улуска берганде онын ежизи, ойи, ерма­ги кандый боют?

Он­дый жерлер госу­дарстванын жерине тоололбос.

Он­дый жерлерди ол ишти башка­рып жаткан учреждениялар билер.

Иштәп божогон кийинде он­дый жерлер ойто казнанын жерине тоолор

Кандый-ла керектү жерди жер кезу­диг ежизинче кезип бэрер.

Госу­дарстванын жери эки агы бо­лор: бирүзи совет хоз­яйства (совхоз) дөп, айдар. бирүзин кирәлтәлү до­ход­ный жер дөп айдар.

Бир-дә кижә бәрилбәгән бош жер­лер госу­дарстванын жери болор.

Госу­дарстванын жерин Наркомзем билер, база онын органдары башка­рар.

Он­дый казнанын жерине хоз­яйства эдәр, госу­дарстванын, жоннын учреж­денияларына колына бэрер, база тә­гин-дә кижә бэрер.

Казнанын жерин иштәэргә бэрер эжини, ойин Наро­дный Комиссариат Земле­делия база башка эжи, пра­вила тургузала, оны Совет Наро­дных Ко­миссаров дөп, жаан жәргә жөптөдип алар учурлу.

Казнанын јерин астадып
акту күчү-лэ иштеер је-
рге кожор учур бар-ба?

Ээ, ондый учур бар. Казнанын јә-
ринэн акту күчү-лэ јәр иштээр улус
јәр алып иштәп турза, јәри јок, јәри
ас улуска кәзип бәрип турза, көчкү-
ндәрди көчүрүп казнанын јәринә јур-
тадып турза, ол казнанын јәринән
астап, акту күчү-лэ иштээр јәр боло
берәр.

Казнанын јеринен кан-
дый бир керке тоолу
јылга алган јер болзо,
ол јердин керектү өйи
өдөлө божогон кийинде
ол јер кайда барар?

Ондый јәрдин тоолу јылы кәрәги
божогон кийиндә бажындагы алган
казнанын јәринә кожылар ойто каз-
наа табыжар.

Совет хозяйстванын учуры (Совхоз- тар).

Совет— хозяйства деп,
нени айдар?

Јәрдин кодәкс—законы Совет хо-
зяйство эмәзә совхоз дәп, ишти
бириктирип иштәгән прәдприятияларды
айдат Јон-да болзо, совет-хозяйства-
дан үүрәнәр, көрүжәр, ижин, мал
ажын бириктирип, өмөлөжип иштәә
зин дәгән сөс болор.

Совхозтардын кичееп иш-
теер ижи не иш болор?

Мал-аш, иш-тожын көдүрәргә, ја-
рандырарга үүрәдәр кәрәгиндә, сов-
хозтар сельско-хозяйстванын ижин
сүрәкәй кичәәп јарандырар, албатаа
көргүзәр үүрәдәр, албатаа тузалу
иштәр баштаар, үүрәнгәдий нәмә
эдәр.

Совет— хозяйствалар ба-
за кандый керекти киче-
еер учурлу?

База айлантра јаткан јуртардын
малы—ажын көдүрәр јанын кичәәр,
ижи-тожын јарандырарына болыжар.

Кичейтен ижи не болор?

Малдын угын јарандырар, үрән
ашты јарандырар, база кандый-ла
ишти јарандырар јанын кичәәр.

Совет— хозяйствалардын
база кандый кичейтен
керектери бар?

Совет хозяйствалар база учебный
заведенияларга, культурно-просвети-
тельный учрежденияларга болыжар
база курорт дәп нәмә эдәр.

Совет хозайстваны кем билер?

Совет хозайстваларды Народный Комиссариат Земледелия билер.

Јердиң органдары Совхозтарды кандый јатканын канайта көрөр?

Јердиң органдары бойының-да колында турган Совхозтарын, кижиколына договор бичиктү бэрип-тэ койгон Совхозтарды тэкши көрүп, Совхозтар јер иштэп јаткан айландралар-ла эптү јаткан-ба деп кичээп турар.

Јер иштеер албаты-ла Совхозтарды јуук турары, эптү, јөптү јадары кандый аайлу неме болор?

Совхоз кандый-ла тузалу иш иштэзе кэрэктү нэмэ этсэ илэ јарт болзын, оноң јург улус көрүжип үрэнзин, айдарда јурттын ижи, мал-ажы көдүрилэргэ јакшы болор.

Айдарда ол ишти нанайта келиштирер?

Айдарда Совхозтар утку јаан мал азраар организацияларга, јакшы үрэн аш алар јэрлэрлэ јуук турар, јаан айгырлар, букалар туткан пунктларла, кандый-ла машиналар јазаар мастерскойларла ончозыла билижэргэ кэрэк.

Јердиң органдары-ла Совхозтар ортодо кандый јөп бүдүрер?

Кандый-да Совхоз болзо, ончозы тэкши јердиң органдары-ла договор бичик эдэр учурлу.

Ол договор бичикке нени сапар?

Договор бичикке, ол совхоз канчалык турза, шак мындык тузалу нэмэ эдэр эдип, буудактап бичиир.

Договорга оноң өзкө кандый буудак, бууча бичиир учур бар-ба?

Ол договорга база бир буудактап салатаны јерди үрөп кичээбэй коомой иштээ, машиналарды, кандый јөөжөни үрэзе ол Совхоз токтоор, договор бичик бузылар деп бууча-лаар учурлу.

Алднаң совхозту учреждениялар, организациялар ол совхозтарын договор бичик эдип бектебеген болзо, оны кайдар?

Ондый учреждениялар, организациялар 1 декабрдан 1922 жылдаг өткүрбэй јердиң органдарына ол совхозтарды бектеп договор бичик эдип бэрзин деп, сурап заявлэние бэрэр учурлу.

Кодекс-законныг ол, жах-
лтазын бүдүрбэзе как-
дый болор?

Совхозтарыг јәрдиң органдары
ажра дөговор бичик эдил бәктәбэгэн
учреждениялар, организациялар ол
Совхозтарынаг айрылып калар.

Кандый-яа Совхозтарга ол
јаң тәкши јайылар-ба?

Јок, тәкши јайылбас, городгордын
коммунальный совхозторына; суу
агызатан, субактар эдәтән, база кан-
дый-ла городтын ижин эдәр совхоз-
торына ол закон кадааны јок јайыл-
бас.

Государствачыг артыкту
бош јерлеринче јаңыдан
совхоз етсе канайта едер?

Јаңыдан эдәр совхозтарды Народ-
ный Камиссариат Зеледелия билип
башкарар, эмәзе онын јәрлү јәрин-
дәги органдары сураза бәриләр.

Государстваныг артыкту
бош јерлеринче государ-
стваныг бсқо учрежде-
ниялары јаңыдан Совет
хазхйства тургузар учуры
бар-ба?

Тургузар учуры бар, јаңыс-ла оны
Народный Комиссариат Земледелия-
даг јөптү болор, ол тудуш-ла болы-
жып, көрүп јадар.

Јәр кәзудий база көчүрәрдий учуры.

(јәр кәзәри).

Јәрди кандый учурлу ке-
зип јат?

Иштәп јаткан јәрди түнәйләп јәди-
штирәр кәригиндә јәрди кәзип јат.

База иштәәр јәрләрди, кәрәктәгән
јәрләрди ағылап јәр кәзү тушта кә-
зәр учурлу.

Ол не деген сөз?

Ол нә дәгәжин, јәрди тәкши кәли-
штирә иштәп мал-ашты албаты кө
дүрзин, јарандырзын дәп јәрди кәзәр
учурлу.

База јәрди кәзәр тушта јурт улу-
стын санаазынча, јәрдинг әбинчә,
ижи-тожына кәләштирә кезип бәр-
зин дәгән, оног ары јәр кәзәр тушга
албатынын ижи-тожына јәнгил, әптү
болор јанын кичәәр учурлу.

Јерди канайта кезет?

Эн—баштап—государстванын организацияларына, учрежденияларга предприятияларга, городторга, городтордын јонындагы јуртарга, акту кўчў-лэ јэр иштээр об'единенияларга иштээр јэрлерин кезип бэрэр. Јэр кезўдинг озо-ло баштап иштээр ижи ол болор.

Онын кийиндэ аренда бэргэн (концессионерларга) јэрлерди кезип бэрэр; база јонго, учрежденияларга кээр.

База канайта јер кезер учурлу?

База артыкту бош јэрлерди фонд эдэр кўчкин кўчўрэр аренда бэрэр олн эдэр, кра салар јэрлерди ончо башкарып кээр.

База канайта јер кезер учур бар?

Иштэп јаткан јердэгг государства эмээ јонго јэр кэрэк болзо, айрып кээр, јэрлў јонынг иштэп јаткан јерин ўлэштирэр, алднан өрөкө эмээ тоолу өрөкө башка јэр айрып кээр јэрлў јоннын јеринэн кўдрөзинг эмээ кезик јерин хутор эдип, участка-лап бөлўп кээр, алднан јэрлў јаткан өрөкөлөрдинг јэрлерин ўлэшти-рип кээр.

Јер кезўдин база кан-дый ижи бар?

Иштэп јаткан јэрлер чачуну болзо эбэштэн јэр кыстап койгонын тўзеп токтоодо, раак јэрлерди токтоодор јердинг границалары тыртык болзо, оны тўзэдэр база иштээр јэрлердэ кандый-ла эби јок тыртык бар болзо оны эптээр, кэлиштйрэр.

Јол јазаарын, өскө јэрлэ аларарын ол эмээ јолды токтоодарын јэр кезў башкарап, иштээр јерди јарандыра-га, иштиг јерин кубуларга, саста-рын кургадарга, субак чыгарар јэр кэрэктээ, башкарып јэр кезў тушта кэмјип бэрэр учурлу.

Јер кезў база кандый керекти башкарап?

Јэр кезўдинг база бир башкарап кэрэги јурт турар јэрлерди пландаар база волостордын ортолорындагы јердинг границаларын кубулар.

ер кезүди кем башка-
рып јат?

Землестроительный (јэр кэзэр) уч-
реждениялар землемерларын ийип
јерди кэстирэр, Онын ижин көдрө-
зин Народный Комиссариат Земле-
делия билип, башкарып турар.

Јед кезудин учрежде-
ниялары кандый јерлерди
кажы тушта кэстирер
јат?

Артык бош јерлерди, көчкүн көчү-
рэр, арэндка бэрэр, өлөг эдэр јер
лерди кубултар болзо, јангыдан кэм
јиир кэрэк болзо, кэзү болып јат.

Кажы бир јуртта иштэп јаткан јэр
сүрэкэй ас болзо, мал-ажына тап-
чы болзо, ондый јерди катап кэсти-
рэр.

Онэн өскө јер кезүди
кем сурап кэстирер?

Оног өскөзинэ кэрэктэп суразе
кэзэр.

Јер кэстирип јаткан улу-
ска канча крээлү, кан-
дый јер бэрер?

Јэр кэстирип јаткан улуска бу Зе-
мельный кодекс—закондо канчадан-
ла бэрзин дэгэн болзо, анчадан бэ-
рэр учурлу.

База өскө јерлердеги
јер берилер-бе?

База ол-ла кэзип јаткан јердег
өскө иштээр јер үлэп бэрэр, бэрзэ
јердиг јакшы—јаманын бодоштырып
кэлиштирип бэрэр.

Кижини иштэп јаткан
јакшы јерин айрып алала
јердиг учун иштэп бол-
бос агашту, ташту јер
бэрер учур бар-ба?

Јэр кэзэр тушта јерди түзэп кэзэр,
ол түзэгэнинэ кэлишсэ эрик јок
онойып јерди солой кэзэр, оног јө-
би јок јакшы јердиг учун јаман јэр
албадап бэрэр учур јок.

Јерди кэзэр тушта кан-
ча крээлү јер беретскин
неден улам бодол кэзэр?

Јерди кэзэр тушта государстванын
организацияларына, учреждениялары-
на, предприятияларына, городторга
городка тунгэй поселенияларга, го-
родтын јеринег бодоштырып кэзип
бэрэр; кандый блааш чыкса, јөпкө
киришпээ, ол кэрэкти ВЦИК эдэр

Јерлү јонго, база алд-
нан јерлү өрөкөлөргө
(айлдарга) јер кессе, јер-
дин кемјүүн канайта
кэлиштирер?

Олордын озодог бэри закон-ла
иштэп јаткан јеранин аайынча кэм-
јип кэлиштирип бэрэр.

Јэрлү јонныг јерин
Улаштирип кезер тушта,
јерди канча креелү бе-
рер?

Беш јаткан артык јер-
ден көчкүн улуска јер
Биргадий болзо, канча
креелү јер берилер?

Учрежденияларга, общест-
ваяарга, концессионерла-
рга јерди канайта кезип
берер?

Јер кезүге каректү улус
кожо турар-ба?

Государстваныг учреж-
дениялары јер кезүге ко-
жо турарга полномочия
бичиктерин кемаге берер?

Бир волостыг јерин ке-
зэр тушта, границаларын
куулултып јаткан болзо,
ол кандый улус кожо
турар?

Јер иштеер улуска канча
күн озо јер кезерин
јарлаар?

Јерди кэмјийлэ канча кэрээлүдэг
кижи сайын айланышса анчаданг кэ-
зип бэрэр.

Андый јэрләрдиг мынчадаг бэрзи
дэгән башка эжи бар, оның аайынча
бэрэр, ол эмэээ алдында иштэгән
јеринэн бодоштырып кезип бэрэр.

Ондый јэрләрди договор бичиктинг
аайынча кезер, ол эмэээ ондый кэ-
рэкәргә башка јакару бичик эдәр.

Јәр кезәр тушта јонның уполно-
моченный улустары турар, база ол
јонның айрылып алдынг јэрлү өрө-
көлөр поверенный кижиге тудар, база
организацияларданг, учреждениялар-
данг, предприятияларданг улустар ко-
жо турар. Ондый тудуулу полномо-
ченный улус колында бичик үг бо-
лор, јәр кезүдинг кандый-ла кәрәктү
бичиктеринә кол салып турар.

Государстваныг учреждениязы
бойның билип јаткан јерин кезип
јаткан болзо, полномочия бичигин
ол јерди башкарып турган управля-
ющийларга, эмэээ завхозтарына, эмээ-
зә өскө чыгарылу кижизинә бэрэр.

Бир волостыг јерин кезип турган
болзо, база айлантра јаткан волосто-
рдонг кожо улус турар. Кезип јаткан
јердинг границалары городтыг, уез-
тыг, губәрдинг јэрләринә тијжип ја-
ткан болзо, уисполкомног, губис-
полкомног чыгарылу улус кожо ту-
рар.

Јәр кезү тушта иштээр улусты
кожо турар улусты, иштээр улустар
бойлары-ба ол эмэээ тудулу улуста-
ры ажра ажындра кайда иштәэин ка-
жы крәдәнг баштаарын угужар учур-
лу.

Келегедий керектү улус
өйиндэ келбей калза кай-
дар?

Айдарда, оройтыган, сндогон улус
катап јерди кэссин деп сураар учурлу.

Катап јерди кандый учур-
лу болзо кезер?

Јәр кэзүгә кожо турар учурлу ки-
жи кату законго тутурза, өргкө ал-
дырза, база, кандый кату кэрәккә
тутурган бололо кәлип болбогон бо-
лзо, ол јерди катап кэзәр.

Јер кезип турган улус
туура улустаң керә кре-
елү понятой улус алды-
рар учуры бар-ба?

Ээ ондый учур бар. Јерди канай-
та кэзип јатканнын тәкши кожо кө-
рүшсин деп, туура улустардан по-
нятойлор алар учурлу.

Јәр кэзүдий чыгымын төлөр учуры.

Јерди кескен учун кем-
нең төлү некеер, ол
төлү кандый учрежде-
нияга барар?

Јерди кэскән учун јәр кэстирип
јаткан јонноң, улустаң төлү дэзә
јәр кэзүди башкарып јаткан учреж-
денияларга барар учурлу.

Јерди көчкин көчүрөргө
концессионерларга барарга
өнөткөн кезип јаткан
болзо, төлү акча кемге
түжер?

Онойып өнөтин артык јәр кэзип
јаткан болзо, јәр кэскән чыгымды
јерди кэстирип јаткан учреждениялар
государстваның акказыла төлөөр.

Јер кескен учун төлө-
өр төлү акчаның тәз-
зы, сны некеер ежиши
кандый аайлу болор?

Ондый акчаны нәкээри, төөлөри
база алдынаң башка эжилү болор.

Јер кестирген јаткан улус
төлөмирдән башка нени
едәр?

Төлөмирдән өскө јәр кэстирип
јаткан улус јәр кэзәр улуска јадар
эптү јәр берәр, кандый-ла кэрәктү
нәмәләрин бәләтәп бәрәр, ижин иш-
тээр, унаа бәрәр.

Јерди кезип-та јаткан
болзо, јер кэстиргән улус
кандый-ла чыгымды тө-
лөбөй мойнооп турган
болзо кайдар?

Андай болгон кийиндә админи-
страция јәр кэстиргән улустаң јери-
ниң кәмјүзи-лә албадан нәкәп алар
учурлу.

Јэр кезүдий кэрэгин башкарар учуры

Јер кезүдий кереги канайта башкарылып јат?

Јэр кезүдий кэрэги мындый аайлу башкарылар: эн баштап јэр кестирерин сураар, оныг кийндэ јэр кезэргэ бэлэтэнэр, оныг кийндэ јэр кезэтэн проэкт тургузар ол проэктты јэр кестирип јаткан улуска көргүзэр.

Оныг кийнде ол проэктты јөптөөр јөптөгөн кийндэ ол проэкттыг аайынча иштээр, кезэр јерди айландыра межевой тэмдэк тургузар (оро казар остолмо тургузар).

Ол иштер будкэн кийндэ кэскэн јердинг документ бичиктлрин бүдүрэр ол бичикти бэрэр ээлэринэ табыштырар.

Јер кестиретен улус јер кезудүди канайта сураар?

Јэр кезуди башкарар учрежденияларга јэр кезүди сурап заявление бичик берзэ јэр кезилэр.

Јер кезү башкарар учреждениялар бойлары бир јердејі јер кезерге турган болзо оны кем баштаар кем сураар?

Ондый кезү болотон болзо, ол учреждениялар башка постановления тургузар.

Јер кестирерин оос-ла сураар учур барба?

Акту күчүлэ јэр иштэп јаткан улус јэр кезүдий кэрэгин башкарып тураган уполномоченный јамылу улустаг јэр кезип бэрзин дэм, оос-ла сураар учурлу. Оос-ла сураган суракты олор бичип алар учурлу.

Уезтың ичинде акту күчү-ле јер иштеер улус јер кестирерге турган болзо база организациялар, учреждениялар, предприятиялар јер кестирерге тургун болзо, заявление бичигин кайда берер?

Заявленияларды уездтиг јэр кезү кэрүгин башкарып турган учрежденияларга бэрэр.

Јер кезу губердин ол
емезе кӱдрӱ государст-
ванын керегине келиже
бәрзе кайдар?

Ол тужунда сурак биликти губер-
динг учреждениязына бәрэр, эмэзэ
цэнтрдын учреждениязына бәрэр.

Јер кезүди башкалар
учреждениялар јер кезе-
рин сураган суракты
кажы тушта ненин учун
кеспей токтоодор?

Јерди кезип бәрзин деп суракта
законго јарабас кып бар болзо, кэ-
спэй, токтоодор учурлу.

Сураган сурак законго
келишкен болзо јер ке-
зүди башкарган учреж-
дениялар јерди кеспей
токтоодор учур барба?

Сураган сурак јайга келижип-тэ
турза, мал-ашка ишкэ—тошко ол кэ-
зү јарабас, крээлү кып тапса јер
кезүдиг учреждениязы јерди кеспэй
токтоодор учур бар.

Ол нэ деген сӱс?

Ол нэ дегэжин јер кезер тушта ја-
нғыс кижээ эптү болорын кичээбэс, база кӱдрӱ јонго эп-
тү јагын куубас, государстваа тузалу болор јагын кичеер
база мал аш кӱдүрүлер кэрэкти бодоштырар, агрономия-
нын кэрэги јаранарын кичээр, машиналар кӱптӱдӱрин бо-
доор-не-ле мал—ашты кӱдүрэр, јарандырар јагын кичээр
база кижиниг иштээр кӱчинэ јангилтэрин, јерди јаранды-
рарын субактап арлап канайта-ла јарандырып иштээр јо-
лын сӱрэкэй бодоштырар учурлу.

Јерди кезип бербей то-
ктоотконына сураган улус
комдолду болзо кайдар?

Айдарда комдолду улус, сурагын
ӱрэгэн кӱнӱнэг ары эки нэдэлэни
откурбэй комдол бәрэр учурлу.

Јерди кезип бәрзин деп
сурай-ла, онын анын
чыкалак тушта ойтоток-
тотсын деп сураар учур
барба?

Комдолды бэрэлэ бэргэн кижиг ол
кэрэк кандый-да болып јаткан болзо
токтоотсын деп сураар учуры бар,
токтоотсо ол кэрэккэ чыккан канча
чыгымын тӱлӱӱр учурлу.

Јерди кезер едип јӱп-
тӱгӱн кийинде комдо-
лду јанынан ол керекти
токтоотсын деп, сураар
учур барба?

Јок, ондый учур јок, јер кезер
проекти јӱптӱгӱн кийинде, кэрэктинг
бӱткэни-дэ ол болор.

Ӗскӱ-дӱ јер алар учурлу улус ком-
доза, проект бичик јӱптӱгӱн кий-
инде кэрэкти токтогос оны бӱ-
дурэр учурлу.

Јер албай тура чыккан
кижи јер кээүдин чы
гымынај төлөжөр бе?

Јәрди катап кэээрин јөптөнбэй ту-
ра туруп калган кижн база тўнгэй-лэ
чыгымын бойына кэлгән үлүзин эжи-
зи-лэ төлөөр, ондый, кижининг јэ-
рилэ јер кэзу барза, онынг јерин ай-
ландра иштэгән солзо гөлөөр, ондый
кижининг јери калас тура туруп кал-
ган болзо төлөбөс.

Јәр кэээргэ канайта бэ-
лэтэнэр?

Јәр кэээргэ бэлэтэнип башкарынар-
да кэээргэ турган јәрдинг јакшы ја-
манын көрөр ылгаар (оны дачалап башкарар дэп айдар).
Онынг кийниндэ, јәрдинг иш тошко јараар јангын көрөр
бэлэтээр. Онынг кийниндэ кэээтэн јәрдә көрөр, јәр кәстирип
јаткан улустынг јарт санаазын биләр, канайта аларга тур-
ганын, јәрди нә кәрәктү кәстирип јатканын јартын билип
алар, онынг кийниндэ кэээтә јәртинг канайта учурлу кэээ-
тэнин проект бичиктэринг эдәр, әптү јаны мундый дэп шүүп
кәлиштирәр.

Землемер землеустрои-
тель оной ары нени едет?

Јәр кэээр ишти онойып ончозын
башкарып бэлэтәп алган кийниндә
землемер-землеустроитель доклад би-
чик эдәр, ол докладка шак мынайып кэээтән дэп чертеж
(тәмдәк) эдәлә оны јәр кәстирип јаткан јонго угузар. Јәр
кәстирип јаткан улус ол докладты угала айдар әрмәги бар
болзо, комдолы бар болзо, айдын бәрәр учурлу. Ол зем-
лемер нә-лә заявленияларды, комдолдорды бойынынг док-
ладына кожолә јәр кээүди башкарып јаткан учрежде-
ниязына бәрәр.

Ол ондый күч ишти
ончозын землемер ја-
ныскан эдәрбә?

Јок, ондый кәрәкти башкарарга
болыжарга землемер агроном, тех-
ник база кандый биләр улус алды-
рар учурлу.

Јәр кээүдинг кәрәгин
башкарар учреждения ол
докладты алала кайдар?

Ол докладты көрөр шуужәр, ком-
дол, јаргы бар болзо оны ончозын
аайлаар. эдәр, постановления тургу-
зар, кәрәкти бүдүрзин дэп ойго та-
табыштырар.

Землеустроительный уч-
реждения землемер-зем-
леустроительдын бәргән
докладын јаратпай ойто
бәрәр-бә?

Јаратпай ойго бәрәр, ойго бәрзә
мынды иш јарабас әмтир дэп, чокум-
дап чийип бәрәр учурлу.

Землеустроительный учреждение јэр кээүдий бээтэнгэн кэрегин срай тактодор учуры барба?

Јэр кээүдий ижин бэлэтэл башкарып алган кийинде землеустроительный учреждения землемерди оной ары көзөтөн јерди проект бичигин јазазын деп јакыырба?

Јер кээүдий проект бичигин канайта едэр?

ол улуска эпту јараар эдип законго кэлиштирэ кээрге јатканын салар, база јэр кээүдийг эжизи-дэ эпту кээер јагын кичээр. Кээтэн јерди проектиг планына јураар.

Кээрге проект едн јаткан јерди границаларына кандый тэмдек салар?

Эдил, бүдүрүп алган проект бичикти јер кээүге керекту јандарына канайта көргүзөр угузар?

Землемер — землеустроительдыг сүрөкэй кичейетэни не болор?

эдэр учуры јок, законго кэлэшигэн јэрлэрдн бойы мындый болзын дэптүзөн кэлиштирип турар учурлу.

Кандый-да эптү будчэн проект бэлэе, еки јанындагы албаты сөстү сөстөрине киришпэй, блааш боло берер, заявлоние көмдөл берген болзо, ол тушта землемер — землеустроитель кайдар?

Ол кэрэкти көрөлө јэр кээүдийг законына јарабас кып табылза, ол кэрэкти токтоодорго бэрэр.

Ээ, јакарар, ондогы бэлэтэгэн ишти көрбөзө-дэ проекты иштэдэр.

Проект бичиккэ кандый јерди кээрге турганын чокымдап бичиир, канча тоолу улуска кээтэнин салар,

Јердиг границаларына удурумга тнмдэк-тэр салар, кандый блааш, јаргы јок болзо, јантайын турар мәжэвой знактар тургузар.

Мындый јер кээилип јат дэл планын бойында көргүзөр база кээтэн јерди айлантра јүрүп-тэ көргүзөр, ол көргөн укканын ончозын протоколго бичиир.

Землемер — землеустроитель ол кээтэн јердиг планы кажы-да јанына јараарын, өөн-бокөн јок болор јэр кээүдийг эжизинэ кэлишбэс проект

Ол тушта землемер канча комдолдорды, блаашту сөстөрдн эптэл јөптөл болбодым. дэл, ол проект угускан бичиктиг протоколына чийин алар.

Землемер — землестроитель оно ары нани едер?

Землемер ол кэрэктэрди ончозын бириктэрлэ, шак мындый блашту сөс болды, оны мындый этсэ јараар дэп шүүп турум дэп, землеустроительный учреждениязына берер.

Онайып бэрер өйи канча креелү?

Проекты угускан кийиндэ бир неделедэи өткурбэй бэрэр.

Айдарда Землестроительный учреждения ол керектерди канайтар?

Землеустроительный учреждения ол кэрэкти көрөр, канча, блашту ком долдорды аайлап јаргылаар онын кийинде ол проект бичикти утвердить эдэр, эмээ эбэш кубулар, бүдүрзин дэп ойго бэрэр.

Землестроительный учреждения јаныртып проект етсин деп постановление тургузар-ба?

Ээ, тургузар, тургускажын кандый тыртык түзэдэрин ончозын чокымдап бичиир учурлу.

Јер кезудин проект бичигин бүдүрер тегени кандый учурлу?

Јер кезудин проект бичигин бүдүрер тэгени, кезэтэн јердиг границаларына тургускан тэмдэктэри јаан тайын турар межевой знактар туруп калган болзо оны јангысла јөлтөөр.

Ол проект бичикти чикеле келиштире бүдүрген кининде землестроительный учреждения оны кайдар?

Ол кэрэк бүгги деп јөлтөөр.

Јер кезү бүтти дэп тургускан постановления бичикте јаспай чокымдап салар не сөтөр бар?

Ол посуановленияга мындый планла кэскэн јерди шак мынайып јөптөдибис деп чийэр: кандый јердэ, кэмнэн јакылталу кажы крээдэ кандый учурлу јер кезү болгонын салар.

Онын кийиндэ, кандый аайлу јэрлэр канча крээлу, кажы тушта, границалары кайда болгон кэмгэ кезип бэрген нэ кэрэктү кезү, ончозын чокумдап салар.

Јангы јер кэстирип алган улус, кажы крээдэн ары јангы јерин иштээр, канайда эжилү иштээр учурын ончо тэкшы салар.

Онон ары, ол кезип бэргэн јердиг учун кандый төлү болорын, канайта эжилү иштээрин чокумдап салар.

Онон ары, јер кезүгэ чыккан расходты јер кэстиргэн улуска канчадан кэлишкенин бичиир.

Эг учунда, сл кэскэн јердә кәм кижиниг баалу иштәгән јәпсәл бар болзо оның учун кемгә канчаны төлөйтән төлөмирин салар, база алдында иш јерандь рарга эткән јәпсәлин нәниг учун алсаган учурун сл кэстаноглениа айдып койор.

Землестроительный учреждения оның кийиндә нени едер.

Ол документерга неки бичиир?

Јер кескен керектер пландар, акталар кайда јадар учурлу?

Землестроительный учрежденияда башка бүткен јер кэзүдин бичиктери законго јараар-ба?

Ондый законго јарбай калган документтәр, ол јәргә кэрә болбос, туура туруп калар учурлу.

Акту күчү-ле јәр иштээр албаты, учреждениялар јәр кэстирәр кэрәгин тудушга землеустроительный учрежденияларга башкартар кэрәк, Туура улустыг кэрәк башкарып бэрәйин дэгәнәг кыйар кэрәк ондый улусты ижи туза болбос тузак болор.

Оног өскө јәр кэзип биләр землемер бойының үү рэнгән тузалу кэрәгин землестроительный учреждения иштәп көргүзәр кэрәк, ондо иш сүрәкэй көп болор.

Иштиң јәрин государстваа бичидип алар учуры.

(Јердик регистрациязы)

Иштеер јерди государстваа керелеп бичидер едик законды неге тургускан?

Землеустроительный учреждения јер кэзүдин проект бичигин јөптөйлө утврнить эткәниг кийингә бәктәшти деп ол јәрдин документ бичиктерин эдәр. Оның кийиндә ол јагы кэзилген јерэин регистрациязы болор, оның кийиндә јәр кэстирип алган улуска, документ тобыштырар.

Ол документка јәгдин границазын, аайын, кемдүүн салар. Оның кийиндә ол јарләрдин адын, иштеп јаткан ээләриниг адын салар.

Оның кийиндә ол јәрди иштээр эжизин, учурын салар, база троэкт бичикти јөптөөрдө айдылган эрмәктәр бар болзо, ондыйды бичиир.

Ондый кэрәктү нәмәләр ончозы землестроительный учрежденияларда јадар учурлу.

Землестроительный учреждениядаг јөби јок бүткән јәр кэзүдин пландары, кэрәктәри законго јарабас, үрәлип калар.

Канча бир балаш, јаргы чыкса ондый законго јарбай калган документтәр, ол јәргә кэрә болбос, туура туруп калар учурлу.

Акту күчү-ле јәр иштээр албаты, учреждениялар јәр кэстирәр кэрәгин тудушга землеустроительный учрежденияларга башкартар кэрәк, Туура улустыг кэрәк башкарып бэрәйин дэгәнәг кыйар кэрәк ондый улусты ижи туза болбос тузак болор.

Оног өскө јәр кэзип биләр землемер бойының үү рэнгән тузалу кэрәгин землестроительный учреждения иштәп көргүзәр кэрәк, ондо иш сүрәкэй көп болор.

Јәрди государстваа кэрәләп бичидәри, ол эмәзә јәрдин регистрациязын көдрө государстваа јәр кэрәгин башкарарга әптү болзын дәп эткән-

Онон өскө жердинг регистрациязы албатынын нэ-лэ жүзүн мал—ажын көдүрэр кэрэгин ылгаарга кэрэктү, база жер иштээр албата энту тузалу болзын дэп, ол законды тургускан земельный регистрация орто нэ-лэ жүзүн жүүр албатынын иштээр жэрин көдрөзин жууп алала, бэктэн чэбэрлэп жаадар учурлу.

Жердинг регистрациязына нени чийер?

Жердинг регистрациязына чийэр кэриктэр мындый: кажы тушта кандый атту жер кэзилгэнин селар; кажы участкада канча кра жер кэзилгэн, көдрөзи канча кра болгон онын ичиндэ кра тартар, өлөң чабар, малдыг одоры канча кра болгон ончозын ылгап чийэр; онын кийиндэ жалду журт жерлери бар болзо, жакшы жэлсэлдэр постройкалар туралар бар болзо, чийер.

Жердинг регистрациязына жер алган улустын адын салар, ол жерди не учурлу кэскэнин салар.

Онын кийиндэ ол иштээр жердинг кандый-ла каланын башкараын бичиир.

Жердинг государственной регистрацилзы канча жүзүн болор?

Государственный регистрация төстү өйлү болор.

Төстү регистрация деп нени айдар?

Төстү регистрация деп, эг башкы карта эткэнин, реестр (списки) чийгенин айдар.

Өйлү регистрация деп нени айдар?

Өйлү регистрацияга иштеп жаткан участкалардын кубулганын, жер бойы канайта кубулза, оны чийэр.

Волостор сайын текши регистрация болорба?

Волостор сайын текши алды алдынан регистрация болор, онын акта бичигинэ чийэр нэмэ мындый: көдрө волостын жэринэ карта эдер, көдрө волостын реестр (списка) бичигин эдер, онын кийинде волостын жерлү жондорын реестрга чийэр.

Кандый-ла жерлерди ончо текши регистрация едербе?

Эе, волостын ичиндеги канчала жерлер (кобы-жик, ак ту таш) ончо текши регистрация кирэр учурлу.

Коп уяус биригип алып иштеп јаткан јерди канайта регистрація едер? Ондый јерди јангыс участка эдип-айрбай јаныс регистрація эдэр.

Сельско-хозяйственный артельдин товариществоларлыг јэрлерин, база јонныг биригип иштэп јаткан јэрлэрдн, тоолу улус өмөложип иштеп јаткан јэрлэрдн айрбай јаба јангыс регистрація эдэр учурлу.

Јердин регистраціязынын актазына нени бичиир учурлу?

Регистраціянын акт бичигинэ јаспай чокумдап чийэр учуры мындыг-эн баштап землеустроительный учреждениянын јерди кэсин дэгэн пот

становлениязын айдар, онын кийиндэ јэр кэзэр проек-бичикти утвердить (јөптөгөн) учурын салар, онын кийинде трудовой заимкаларды бичиир, јерди иштэбэс праваны токтооткон болзо бичиир, јерлу јонныг алдындагы иштэп јаткан јери кубулган болзо бичиир, јерлу јонго јангыдан улус кэргэнин чийэр, јерлу јонныг уставы мындыг дэп чийэр, ол уставты кубулткан болзо чийэр, онын кийиндэ јерди канайта иштээр эжи тургускан јонныг приговорын чийэр, јерди канайта катап, үлэжип тұрарын чийэр, јерди кожорын корадорын чийэр, онын кийиндэ өрөкө энчи алыжар айрылыжар учурын чийэр, акту күчү-лэ иштээр јерди аренда бэрэр учурын чийэр.

Регистраціянын актазына ол јэр кэрэгиндэ канча блааш, јаргы болгон болзо, оны земельный комиссия канайта эткэн ончо салар; база границаларын јангыртып бэктэгэнин салар база канай-ла алдында ол јэр кэрэгиндэ нэ-лэ болгон кэрэктэрдн үзэ салар учурлу.

Јердин регистраціязын кандый органдар едер?

Јердин регистраціязын Наркомзем башкарар, база онын органдары башкарар.

Јердин регистраціязы чиккэ түс болары кемнин мойнында болар?

Јердин регистраціязында нэ-лэ бичиген сөсгөрдн чыны, чикэзи јердин регистраціязын башкарар органдордын мойнында болор кандый тыртык, јастра болзо оларды закон бурулар.

Частный улус, база учреждениялар регистраціянын акта бичитэрлене бүдүп колына аларба?

Ээ, бүдүп алар учурлу, ол бичиктерди јанга јарабас деп јаргы чыкса ол јаргы бэжогончо колына турар. учурлу.

јердин керектери кайда
јадар учурлу?

мында-да ондый учурлу.

Кандый-ла учреждениялар ончозыјер кезу божогон кийиндэ канча-ла керекту јердинг бичиктерин јагыс јерге јуузын дэн, земельный архивка бэрэр.

Ол земельный архивадан
керектер актар, план-
дар берилер-бэ?

Јердинг канча-ла керектери јердинг архивазында (книга бичиктер јуур јердэ) јадар учурлу, центр-да ондый

Ээ, бэрилэр, бэрзэ дэ јагыс зем- леустроительный учреждениялар, суд- тын учреждениелары керек болып сураза бэрэр, керэги откон божогон кийиндэ ол бичиктерди ойто зе- мельный архивка табыштырар.

Ол јердин документ —
бичиктери јылыып кал-
за кайдар?

Регистрация тужучда, јер иштээр улус, база учре- ждениелар, кандый-ла јер керэгининг документ бичиктерин ончозын кор- гузэр-бэ, база кандый ла керекту ермэкти ай- дып турар-ба?

Јылыып калза јылыйткан јамылу улустаг ол бичиктерди јагыртып бу- дурэтэн, канча чыгымды некэп алар.

Ээ, коргузэр-дэ, айдын-та турар, ондый бичиктерин тэкти коргуспэ- гэн. керекту ермэкти угуспаган јер иштээр улус, учреждениялар штраф төлөөр, ол регистрацијадаг канча чыгым чыкса төлөөр учурлу.

Землеустроительный учре- ждениелар, земельный комитетлар, бойлорынынг постановленияларын ре- шениеларын јер керегин- дэ еткен кийиндэ, ол законго јарагач кийин- дэ, канча керекту кан- дырала табыштырар?

Эки нэдэдэни откурбэй ондый ке- ректерингузэ табыштырар учурлу, ол керектерди ончозын регистраци- ныг акта бичигинэ чийип салар, ке- ректу улуска ол актадаг выписка бэрин турар учурлу.

Ондай выписканы кем
едер?

Кандый-ла јер керэгининг документ бичиктерининг выписка бичикти ја- гыс-ла регистрацијанынг органдары јер кезер учреждениялардан акталар табышса-ла, чийип табыштырып ту- рар учурлу.

Јеринг кезес зайлу је- рлерди кэжи кезедэ ре- гистрация едер?

Ондай јерлерди, јердинг кемјуун алар тушта, границаларын кемјип межевой знактар тургузар тушта, кожоло регистрација эдер учурлу.

Андый болордо, ол јердинг границазын кем тургузар, аайлаар?

Блааш јок, этпү јер јок болзо кайдар?

Блааш чыхса кайдар?

Межевой пограничный знактар (темдектер) жылыйып, үрэлп калган болзо, оны канайта јаңырттар?

Айлдаш јаткан јэрлү јондордон јердин границазынајн блааш чыгып турган болзо, онын јартына чыгар бичиктери, темдектери јок болзо, оны кайдар?

Јердин регистрациязы учун, база онајн справка сведения бичиктер алза, акча төлөөр-бе?

Онын границазын землемер—землеустроитель, эли јонынаг кэрэктү улусты алдыртып алала, блааш јок, этпү јэрлэр-лэ граница тургузар

Айдарда границаны эки јанындагы јондордын јобинчэ тургузар.

Ол тушта кандый-ла бар документ бичиктэр-лэ тургузар.

База блааш јок јэрлэрдинг границазын тургусканчылап-ок јаңырттар.

Ол тушта, ондый јерди блаашту јондорго тын тоозына бодойло үлэп бэрэр тэнг бэрэр.

Ээ, төлөмир бар, онын төлөйтөн эжилү таксазы-ла толоор.

Јэр кэрэгиндэ јаргы эдэр учуры.

Јер керегинде јаргы едергэ кандый јердин комиссиялары тудулган?

Ол јердин комиссиялары јер керегинде кандый керектер едер?

ар, кандый-ла: јон-ла эмээзэ јаңыстаг иштэп јаткан јэрлэр-лэ, јоннын јеринэн јэр айратанын, јерди јон-ла эмээзэ тоолу улус улэжэтэнин, иштэп јаткан јерин айғарын башкарар, аайлаар учурлу.

Олор јердинг границаларын солып турар, јэр кээзэр кэрэкти башкарар, сас кургадарын таш-агаш арчырын башкарар, јолдор јазаарын государстваа јэр айрып бэрэрин башкарар, база өрөкө јэр үлэжэрин, јаныс-ла јэр кэрэгин башкарар, база кандый-ла јэр кэрэгиндэ јаргыларды эдэр.

Волостын, уздтын, губердын (областын). Јер кэрэгин башкарар Комиссиялар бар.

Олор, јэр кэзу тушта кэрэктэрди аайлаар, угар.

Олор, кандый-ла јэр кэрэгиндэ блааш јаргы болзо, ончозын аайла-

Јердиг керегин Республиканын өскө башкаруулары едер учур бар-ба?

Волосты Земельный Комиссияларды канайта тудар?

Уездты, губердиг комиссияларын канайта тудар?

Земельный Комиссиянын члендерин канча краеге тудар?

Волосты Земельный Комиссиязы кандый жаргыларды угар?

стын ортодо јәр кәрәгиндә блааш болзо, јәрлү јоннын ортозында бойынын волостындагы кәрәктәрди аайлап, жаргылаар.

Уездты Земельный Комиссиялары кандый керектеруди угар?

дын јәрләрин кәзәрдә, предприятияларга, учрежденияларга јәр кәзәр тушта блааш жаргы болзо, ол кәрәктәрди угар жаргылар. Ол комиссиялар блаашту јәрләрдин жаргызын угар, онын балажып турганы Государстванын емәзә јоннын учреждениялары-да болзо, база экинчи жаргы, Волостной Земельный Комиссиянын эткән жаргыларына кирбәй комдал бәргән болзо, ондый жаргыларды әдәр.

Губердиг Земельный Комиссиялары кандый керектер угар?

Онын эг баштап әдәр жаргызы, уездтардын ортозында јәр кәрәгиндә блаашту жаргылар болор.

Онын кийиндә, учреждениялар губердин, государстванын предприятиялары айлантра јаткан јурт улус-ла јәр блаашса жаргылаар. учунда уездтын эткән жаргылардан комдал чыкса, оны угар.

Земельный Комиссиялардын жаргы едер ежизи кандый болор?

Народный судтын эжизи-лә түнгәй болор.

Јок, болбос, өскө органдар јәр кәрәгинә кирижәргә јарабас, Земельный Комиссиялардын эткән жаргызына кирижиләс-тә бузуп-та болбос.

Олор волостын исполнительный комитетды-ла кожо турар, оо тудатан улус: волостной исполнительный комитеттын бир членин председатели эдил тудар, база волостной советын с'езды эки член тудар.

Олор уездтын, губердин земельный органдарына кожо турар, бир председателдү эки члендү болор: бирүзи јәр кәзүдин отделнын заведующий болор, бирүзи народный судья болор Бир јылга тудар.

Эг баштап әдәтәни, јондор ортозында, јон ичиндә јәр кәзүдин блаашту кәрәктәри болор, экинчизи, өрөкө ичиндә, эмәзә јагыстан улусында.

Эг баштап уездтын комиссары күрөтөг кәрәктәр, волостордын ортозында јәр кәзү тушта блааш болзо, база совхозтордын, волхозтордын.